

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

31 (460), 31 липня — 6 серпня 2008

Фото із сайту Президента України

В УКРАЇНІ НІКОЛИ НЕ БУЛО ЄРЕСІ

— **Пане Степовик, на Вашу думку, яким є оптимальний шлях надання українській церкві канонічного статусу: шляхом легітимізації УПЦ Московського патріархату чи УПЦ Київського патріархату?**

— Про легітимізацію церкви Московського патріархату не може бути й мови. Допоки вона не позбудеться оцієї “московської” приставки. І хоч офіційно, в Міністерстві юстиції, вони опускають цю назву, але вона незримо присутня. До іншої церкви-матері, якою для нас є Константинопольський патріархат, вони теж не можуть прийти, не відірвавшись від Московського. Отже, легітимізація — це не що інше, як визнання церкви міжнародною православною спільнотою. Українська православна церква уже є канонічною, бо не порушує жодного православного догмату. Вона є правдивою та істинною. До слова, в Україні ніколи не було єресі, на відміну від Візантії, Балкан та Росії. Отже, може йти мова про легітимізацію Української православної церкви Київського патріархату і Української автокефальної православної церкви.

— **У формі патріархату чи метрополії?**

— Це другорядне питання. Константинополь хоче, щоб ми повернулися до становища, яке було до 1676 року. Тоді в результаті нечестивих і нехристиянських маніпуляцій, як з боку Москви, так і тодішнього Константинополя, Київська метрополія, тобто Українська православна церква, втратила зв'язки з Константинополем і фактично, висловлюючись простою народною мовою, була продана до Московського патріархату. Константинопольський патріархат знайшов у собі християнську силу і мужність засудити цей акт. Тому сьогодні, більш ніж через 300 років, ми постали перед проблемою відновлення цих зв'язків. Нинішній Константино-

польський патріархат, його синод і Патріарх Варфоломій, ставлять питання, щоб ми повернулися до того стану, в якому були продані, тобто до Київської метрополії 1686 року. Це не приносить шкоди і не зменшує кількості наших віруючих, не принижує статус нинішнього патріарха Філарета, який стане просто метрополитом. Звичайно, буде понижена його посада, але ж суть його, як великого архієрея і самовідданого богослова та патріота України, залишиться незмінною.

З точки зору простих людей я відчуваю деякий рух незадоволення, тому що за 18 років існування Київського патріархату, з часу обрання Мстислава Скрипника 1990 року першим Патріархом Київським і всієї України, ціле покоління людей звикло до цього терміну. Але ми не раз відвідали або звалили до нових термінів. Суть не в термінах, а в духовному осерді.

— **Як нам бути з Українською греко-католицькою церквою? Яку роль вона може відігравати в процесі легітимізації?**

— На цьому етапі вона не може бути залучена до процесу об'єднання. Її юридичний статус, з точки зору церковного права, є аналогічним, що й в УПЦ Московського патріархату. Вона пов'язана з Римським престолом — Ватиканом і є частиною католицької церкви у всьому світі, але

з тою особливістю, що має грецький або ж візантійський обряд. Позитивним фактором є те, що ця церква є україномовною і державотворчою, як і УПЦ Київського патріархату. Проте в юридичному процесі, який починається з приїздом Патріарха Варфоломія, греко-католицька церква не може взяти участь, допоки їй не дозволить Рим. Можна передбачати тісніші відносини з майбутньою об'єднаною православною церквою на основі можливого діалогу. Зокрема, дві церкви і один глава. Такі переговори ведуть з обох сторін. Але треба пройти великий процес юридичного оформлення. Такої практики ще не було, і ми не можемо послатися на якийсь історичний прецедент. Проте Україна в 1596 році зуміла, будучи православною, увійти в спілкування з католицьким Римом і стати частиною римо-католицької церкви. У такий, але зворотній спосіб, вона могла б об'єднатися з Українською православною церквою. Таким чином, дезавіювавши рішення Берестейської унії 1596 року.

— **От ви сказали, що Рим не дозволить... А які настрої в УГКЦ, у неї є бажання?**

— Не у всіх, але є. Справа в тому, що, починаючи від верховного архієпископа Української греко-католицької церкви кардинала

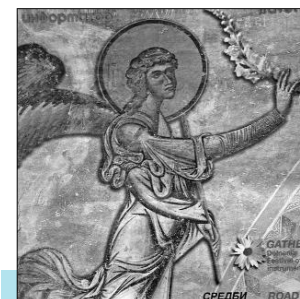
Закінчення на с. 2

МРІЯ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ЗОЛОТО

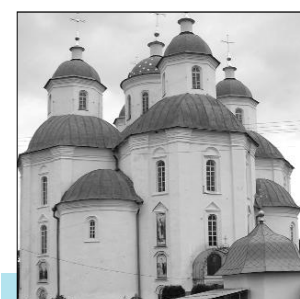
3

КРАЇНА ПОЕЗІЇ — МАКЕДОНІЯ

8–9

ЗЕМЛЯ, ЯКУ СХОДИВ ТАРАС

10–11

З РОСИ Й ВОДИ

12–13

Добровільні пожертви
“На Кобзареву Церкву”:
МБФ “Українська Родина”
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ “Київ”,
МФО 320401 ЗКПО 21709106

В УКРАЇНІ НІКОЛИ НЕ БУЛО ЄРЕСІ

Закінчення. Поч. на с. 1

Йосипа Сліпого, потім його наступника кардинала Мирослава Любачівського і нинішнього Любомира Гузара, відбуваються постійні звернення до Римських конгрегацій, щоб легалізувати патріарший статус Української греко-католицької церкви, яка нараховує кілька мільйонів віруючих в Україні, має розвинену церковну структуру... Поки що ці звернення не увінчалися успіхом.

— **Чи володієте внутрішньою інформацією УПЦ Московського патріархату про настрої парафіян?**

— Точною інформацією не володію. То, як кажуть, закрита фірма. Народний депутат Стретович нещодавно розповідав, що мав у кабінеті митрополита Володимира розмову тет-а-тет. Коли Стретович виходив, то йому зробили серйозне зауваження, що з митрополитом не можна розмовляти в чотири ока: обов'язкова присутність “соглядателів”. Цікаве повідомлення... Скажімо, Патріарх Філарет майже з усіма розмовляє сам на сам. Тобто, можемо зробити висновок, що митрополит Володимир перебуває під суворим контролем російських спецслужб, які дуже пронизали цю, так звану незалежну церкву. І все-таки дещо просочується з цієї закритої структури. Нам відомо, що майже 50 % простих людей, в основному віруючих Придніпров'я, Правобережної і Західної України хотіли б мати свою незалежну православну церкву. Проте вони залякані отими самими структурами, які діють в усій Україні і практично є в кожній парафії та єпархії. Не менш залякані й їхні священники. Адже якщо їх виженуть, то вже з вічним вовчим білетом.

— **А як Ви оцінюєте постать митрополита Володимира в контексті того, що він виховався у націоналістичній родині, а його близькі родичі брали активну участь в УПА? Вам відомий цей факт?**

— Ні, біографію митрополита Володимира я досконало не знаю.

Відомо, що він не позбавлений патріотичних почуттів. Зокрема, колекціонує все, що пов'язане з Шевченкіаною: раритетні видання “Кобзаря”, особисті речі поета і т. д. Це викликає симпатію, але в цілому це трагічна постать і його стан здоров'я якраз є наслідком тих глибоких психологічних стресів, які він постійно переживає. Факт примусової присутності “соглядателів” свідчить про те, що митрополит Володимир є пташкою, одягнутою у золоті ризи. Якось журналісти спитали митрополита Володимира, чи міг би він вчинити так, як Філарет: відійти від Москви і створити незалежну церкву? Тоді, у мить відвертості, він відповів, що якби хоч словом комусь про це прохопився, то з Києво-Печерської лаври живим би не вийшов... І це справді трагічна постать.

— **Кого ще, крім Віктора Ющенка, Ви бачите серед політиків, які б продовжили ідею об'єднання Української православної церкви?**

— Нині важко говорити, хто буде після Ющенка. Можливо, що він і залишиться. Особливо, як зуміє до виборів другого терміну вирішити це складне вузлове питання — об'єднання українських церков. Це був би величезний плюс. Хоч, звичайно, цей процес треба було розпочинати раніше. З іншого боку, він є невідворотнім. Я вірю в Бога і бачу, що Господь сприяє Україні. Навіть, коли буде опір або майбутні керівники України говоритимуть так, як свого часу Кучма: “А чому я повинен підтримувати церкву, яка у меншості?” Тобто, він мислив електорально... Проте я знаю, що Бог справедливий і він любить Україну. Повторюю: у нас не було єресі. Ні в православ'ї, ні в греко-католицизмі. Ми дуже вірні, ми створили прекрасну культурну інфраструктуру у богослужінні, в особливому, навіть опоетизованому статусі наших церковних піснеспівів, архітектурі та розписі наших церков... Тож якими б не були інтриги Москви, її ворожість приречена на поразку. Україна перемає.

Дмитро Степовик

— **І насамкінець... Чи є у церковній термінології поняття „канонічної території”?**

— Було таке поняття... Коли повстал византійська церква і довгий час йшла боротьба між Римом і Константинополем за стратегічно важливі Балкани, виникло поняття “канонічної території”. Воно якийсь час фігурувало у церковній боротьбі, навіть у рішеннях деяких Вселенських соборів, яких у першому тисячолітті було всього сім. Потім, після великого церковного розколу 1054 року, поняття “канонічної території” зникає. Повернення його сьогодні є анахронізмом раннього середньовіччя.

— **Отже, можемо не зважати на те, що Москва вважає Київ своєю канонічною територією...**

— До слова, це використовує і Константинополь. Мовляв, треба перетракувати Україну з канонічної території Москви до Константинополя — невеличкої території у Стамбулі... Говорити на серйозному рівні, що величезна, 600 тисяч квадратних кілометрів, з 50-мільйонним населенням країна у центрі Європи повинна бути чиеюсь канонічною територією є нонсенсом. Тобто цей термін, як не крути, вже не наповниш реальним змістом.

Спілкувалася
Уляна ГЛІБЧУК

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про відзначення 100-річчя від дня народження Марії Приймаченко

З метою вшанування пам'яті видатної української художниці Марії Приймаченко та з нагоди відзначення у грудні 2008 року 100-річчя від дня її народження, підтримуючи ініціативу Національної ради з питань культури і духовності, **постановляю:**

- Кабінету Міністрів України:
 - утворити у двотижневий термін організаційний комітет із підготовки та проведення заходів із відзначення 100-річчя від дня народження Марії Приймаченко. Затвердити його персональний склад;
 - розробити та затвердити у місячний термін план заходів із відзначення 100-річчя від дня народження Марії Приймаченко, передбачивши, зокрема:

проведення у грудні 2008 року — січні 2009 року урочистостей, присвячених мистецькій діяльності Марії Приймаченко, за участю представників органів виконавчої влади, вчених, відомих митців, художників; відкриття виставок, присвячених Марії Приймаченко, у музеях Києва, а також музеях населених пунктів, пов'язаних із життям і творчістю художниці; опрацювання питання щодо створення музею українського наївного мистецтва; видання альбому творів Марії Приймаченко, які належать до державної частини Музейного фонду України; створення документального фільму про Марію Приймаченко; карбування та введення в обіг у встановленому порядку ювілейної монети, а також випуск в обіг поштової марки і конверта, присвячених 100-річчю від дня народження Марії Приймаченко, здійснення спецпогашення поштової марки; фінансування зазначених заходів.

2. Київській міській державній адміністрації вивчити в установленому порядку питання щодо найменування чи перейменування вулиці Києва іменем Марії Приймаченко та спорудження пам'ятника народній художниці України.

3. Державному комітету телебачення та радіомовлення України забезпечити широке висвітлення заходів із відзначення 100-річчя від дня народження Марії Приймаченко. Організувати цикли тематичних радіо-та телепередач, присвячених її життю та творчій діяльності.

Президент України

21 липня 2008 року
№ 636/2008

Віктор ЮЩЕНКО

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про надання державній установі “Музей народної архітектури та побуту України Національної академії наук України” статусу національної

Ураховуючи загальнодержавне і міжнародне значення діяльності державної установи “Музей народної архітектури та побуту України Національної академії наук України”, вагомий внесок Музею у справу збереження, дослідження та популяризації народної культури всіх історико-етнографічних регіонів України, **постановляю:**

Надати державній установі “Музей народної архітектури та побуту України Національної академії наук України” статус національної й надати їй іменувати її — Національний музей народної архітектури та побуту України.

Президент України

21 липня 2008 року
№ 644/2008

Віктор ЮЩЕНКО

НА ЗДОБУТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ УКРАЇНИ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 2009 РОКУ

Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка повідомляє, що з 1 серпня нинішнього року розпочинається прийом творів і робіт на здобуття Національної премії 2009 року.

На здобуття найвищої в Україні премії в галузі літератури і мистецтва представляються нові, оригінальні твори і роботи, опубліковані (оприлюднені) у завершеному вигляді протягом останніх п'яти років.

Представлення творів і робіт на здобуття Національної премії проводиться Міністерством культури і туризму України, Національною академією наук України, Академією мистецтв України, творчими спілками, літературно-мистецькими об'єднаннями.

Подання на здобуття Національної премії 2009 року Комітет приймає до 1 листопада цього року за адресою: 01001, вул. Прорізна, 2, м. Київ-1.

Довідки про порядок прийому за тел. 044-266-32-23, тел./факс 278-11-93

Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка

Фото із сайту Президента України

За останніми даними Міністерства з питань надзвичайних ситуацій, внаслідок стихійного лиха у Західних областях України загинули 22 особи, з них шестеро дітей. Як повідомляє МНС, через сильні грозові дощі, що пройшли 23—28 липня, на території Львівської, Закарпатської, Тернопільської, Чернівецької та Івано-Франківської областей залишаються підтопленими 40 тис. 601 житловий будинок та 33 тис. 882 га сільськогосподарських угідь, пошкоджено 360 автомобільних та 561 пішохідних мостів, розмито 680,61 км автомобільних доріг.

У МНС зазначають, що зусиллями рятувальних сил у складних погодних умовах врятовано 2 тис.

758 осіб, евакуйовано 6 тис. 105 осіб та відселено 13 тис. 703. До виконання вищезазначених робіт залучено 2 тис. 550 осіб, 564 одиниці техніки.

У ніч проти 26-го липня на території Вінниччини внаслідок ускладнення погодних умов, зокрема, сильного дощу та підйому рівня води у Дністрі, сталося погіршення гідрометеорологічної обстановки. З метою проведення рятувальних та інших невідкладних робіт за розпорядженням Міністра МНС Володимира Шандри до міста Могилів-Подільський прибули гірничорятувальники.

О 12:00 27-го липня на Дністровській ГЕС, у зв'язку із сформу-

ЗОНА НАДЗВИЧАЙНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

ванням паводку в басейні ріки Дністер та з метою забезпечення проектних режимів роботи гідропоруд, розпочали форсований скид води. У результаті у 25 населених пунктах Могилів-Подільського, Ямпільського та Мурованокурського районів сталося підтоплення 670 житлових будинків, із яких евакуйовано 3875 людей. Також до зони підтоплення потрапили 1407 присадибних ділянок та 472,1 га сільськогосподарських угідь. Жертв і постраждалих немає. На аварійно-рятувальних роботах задіяні 541 чоловік і 166 одиниць техніки.

Уряд виділить 60 млн. грн. Волинській, Рівненській, Хмельницькій і Львівській областям на подолання наслідків стихії. Про це повідомив прем'єр-міністр України Юлія Тимошенко на позачерговому засіданні уряду. За словами Ю.Тимошенко, уряд також ухвалив рішення про виділення з резервного фонду коштів сім'ям, які постраждали в результаті стихійного лиха. Зокрема, глава уряду уточнила, що сім'ї за першою категорією збитку (повна втрата житлових будинків і майна) одержать авансовий платіж у розмірі 5 тис. грн, за другою категорією збитку (потре-

ба капітального ремонту і відновлення житлового будинку) — 2,5 тис. грн і за третьою категорією (незначне пошкодження житлових будинків) — по 1 тис. грн. Гроші виплачуватимуть готівкою через соціальні служби.

Президент України Віктор Ющенко закликає членів Ради національної безпеки та оборони визначити шість областей України, які постраждали від стихійного лиха, зоною надзвичайної екологічної ситуації, що дасть можливість уряду та місцевим адміністраціям раціонально використовувати фінанси та запровадити спрощений порядок із багатьох фінансових процедур.

На 28—30 липня в Україні оголошено чергове штурмове попередження. Протягом 28—30 липня зберігалася небезпечна ситуація на Дністровському водосховищі. Утримувався високий рівень води з підтопленням ряду сіл, господарських об'єктів у Чернівецькій, Тернопільській, Хмельницькій областях. Нижче водосховища зберігалося підтоплення населених пунктів Вінницької області, зокрема м. Могилів-Подільський.

За матеріалами мережі Інтернет підготував **Євген БУКЕТ**

Продовження.
Поч. у ч. 25 за 2008 р.

У грудні 1933-го Гітлер зробив черговий хід: він оголосив, що Німеччині довелося переозброїтися заради зміцнення Заходу на противагу комунізму. 1934 р. він підписав Пакт про ненапад та економічно-культурні угоди з Польщею. (Це вважали актом розхитування французької системи союзів). Червень 1935 року приніс німецько-британську угоду про співвідношення флотів (35:100) і наступну відмову від положень Версальського договору з контролю збройних сил Німеччини.

Політику колективної безпеки публічно афішували та водночас ігнорували обидві держави. Цинізм, з яким відбувалася кампанія в пресі, розкрив секретар Комінтерну Карл Радек. Він пояснивав В. Кривицькому, резиденту російської військової розвідки в Західній Європі: “Те, що я пишу, це одне, а реальність — це щось інше. Ніхто не може дати нам те, що давала Німеччина. Для нас розрив з Німеччиною просто неможливий”.

У грудні 1935-го і липні 1936 р. російське посольство в Берліні звертається до міністерства закордонних справ Німеччини з пропозицією підписання “взаємного пакту про ненапад”. І все-таки 1936 — 1937 років напруга між ними досягла найвищої позначки. 17 липня 1936 р. розпочалася громадянська війна в Іспанії; 1 листопада 1936 р. було оголошено про створення військово-політичного союзу між Німеччиною та Італією — “вісь Рим—Берлін”. 24 листопада Німеччина і Японія підписали антикомінтернівський пакт. У рейхстазі прозвучали різкі антибільшовицькі промови Гітлера. Але жодна з цих подій не позначилася на російських спробах зближення з німцями.

Демонстративний перегляд Версальського договору під приводом об’єднання німців у Великий рейх розпочався із зайняття демілітаризованої Рейнської зони 7 березня 1936 р. двома батальйонами мотоциклістів. Часткова мобілізація у Франції та термінове зайняття тринадцятьма дивізіями лінії Мажино настільки налякали Гітлера, що було підготовано наказ про вивід цих сил із якнайменшими втратами під час перших спроб вводу в зону французьких сил. Невдовзі з’ясувалося, що ні Франція, ні Англія не готові до рішучих дій. Гітлер тріумфував. Віднині він був готовий проблеми Німеччини розв’язувати, застосовуючи силу, агресію ж виправдовувати прагненням миру.

Зайнявши 12 березня 1938 р. без жодного пострілу Австрію, Гітлер звернув усю свою увагу на Чехословаччину. До її складу внаслідок Версальського договору увійшло майже 3,25 млн німців із земель колишньої Австро-Угорської імперії. Незадоволені тим, що стали громадянами слов’янської держави, під впливом зростання нацистської Німеччини, вони весь час у різних формах скаржилися на дискримінацію. У вересні Гітлер оголосив, що становище німців нестерпне і його потрібно виправити шляхом приєднання до Німеччини всіх територій, які заселяють німці або що належали німцям у будь-які часи.

Завдяки стратегічному розташуванню в центрі Європи Чехословаччина мала договори про взаємну оборону з Францією і Радянським Союзом. Ні Велика Британія, ні Франція не були готові до військової конфронтації з переозброєною Німеччиною. Французькі газети створили “враження, що непокитна протидія німецькій агресії майже неможлива”.

Тим часом в Червоній Армії тривали масові чистки. Вони розпочалися процесом проти маршала Тухачевського. (Навесні 1937 р. Тухачевський прибув до Праги й обговорював із президентом Бе-

ШЛЯХ ДО ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ ПРОЛЯГАВ ЧЕРЕЗ ДРУГУ СВІТОВУ

(За дослідженнями Джона Коласкі, автора книги “Партнери по тиранії”)

нешем питання військового співробітництва. Повертався до Москви через Берлін. Незабаром Бенеш довідався, що зміст перемови відомий німцям. Він повідомив про це Сталіна. 1937 р. разом із Тухачевським розстріляли майже всіх, хто пройшов навчання в рейхсвері. Гейдріх пізніше вихвалявся Канарісу, що він зробив це за наказом Гітлера. Жертвами чистки стали троє маршалів, 13 генералів армії, 62 командири корпусу. Французький, англійський та німецький уряди припинили серйозно сприймати можливу ефективну роль Росії в будь-якій военній конфронтації. Невіл Чемберлен в березні 1939 р. писав: “Мушу зізнатися, що не довіряю Росії. Не вірю, що вона здатна підтримувати будь-які активні наступальні дії. Сумніваюся в її намірах... Крім того, її ненавидять і їй не довіряють багато невеликих держав, особливо Польща, Румунія і Фінляндія”.

29 вересня 1938 р. на конференцію в Мюнхені було запрошено Муссоліні, Чемберлена і Даладье. Росію і Чехословаччину Гітлер не запрошував. Учасники схвалили офіційний демарш Гітлера щодо повного відділення області Судети, заселеної переважно німцями, і примусили зробити це чехів. 1 жовтня німецькі війська почали займати Судети.

Росіяни знову проголошували свою готовність діяти спільно з Великобританією і Францією на захист Чехословаччини. Лідери Кремля добре знали, що ні Англія, ні Франція, і навіть вони самі не готові до протистояння військової машини Німеччини, і що ніяка допомога не могла б прийти вчасно.

Гітлер розв’язав чеське питання без жодного пострілу. Польща була наступною. Вона не лише володіла частиною старопруських земель, а й роз’єднувала їх. Для цієї війни Гітлерові був потрібен надійний тил — Сталін.

10 жовтня Типельскірх повідомляв: “Здається, що в Комісаріаті закордонних справ нові чистки. Там панує депресивний настрій...”

4 травня 1939 р., відразу після звільнення Литвинова з посади комісара закордонних справ, було заарештовано його особистого секретаря Назарова. Небагатьом вдалося уникнути нової чистки. Сталін потягнув килим з-під російсько-британсько-французьких переговорів: Литвинова замінив Молотовим.

У березні—травні 1939 р. Велика Британія рішуче взяла на себе зобов’язання щодо прямої односторонньої військової допомоги Польщі, Румунії, Греції та Туреччині на випадок неспровокованої агресії. Росіяни висунули зустрічну пропозицію: про дозвіл проходження російських військ через Польщу і Румунію та забезпечення гарантії, що держава Балтії не капітулюватимуть перед Німеччиною в ході війни. Польський і румунський уряди відмовилися, побоюючись, і не безпідставно, що “проходження” могло б стати “постійною окупацією”.

15 червня Григорій Астахов (тимчасовий повірений у справах СРСР у Німеччині, “романтичний дипломат”, донський козак за походженням, помер у таборах) інформував Драганова, болгарського посла в Берліні, розуміючи, що останній передасть у німецької кола інформацію про те, що “Радянський Союз очікує можливих політичних змін. Можливе завершення договору з Англією і Францією. Якби Ні-

Гітлер вітає Ріббентропа після підписання Пакту

меччина задекларувала, що вона не має агресивних намірів щодо Радянського Союзу та хоче укласти пакт про ненапад, то Радянський Союз, імовірно, утримався б від завершення договору з Англією”. Наступного дня після цієї розмови Ріббентроп повідомив М. шираторі, японського посла в Німеччині, що “Німеччина має намір підписати пакт про ненапад з СРСР”.

Звичайно, рішення Гітлера розпочало аферу. Він планував напад на Польщу в той час як Велика Британія і Франція готувалися до відсічі. Розгром Польщі, на його думку, мав відбутися швидше, ніж західні держави зберуться з силами для втручання. Щоб устигнути заручитися гарантіями таємної згоди з росіянами, він призначив дату атаки на 26 серпня.

Росіяни вирішили використати ситуацію. Присутність запрошених для переговорів до Москви англійської та французької військових місій давали Сталіну більше важелів для тиску на німців у розрахунку на більші поступки.

27 липня 1939 р. Шнуре (керівник східноєвропейської референтури відділу економічної політики МЗС Німеччини) запросив Астахова і Бабарина, голову російського торгового представництва, на обід. Шнуре так виклав переваги порозуміння Росії з Німеччиною: “Що Англія може запропонувати Росії? У кращому разі — участь у європейській війні та вороже ставлення до Німеччини, але жодного бажаного виходу — для Росії. Що могли б запропонувати ми? Це нейтралітет, можливість залишатися поза європейським конфліктом і якщо Москва захоче — розвиток німецько-російських інтересів, що, як і раніше, працюватиме на користь обох держав”.

Результат було визначено — поділ Східної Європи. Залишалось тільки обговорити деталі. 3 серпня Шуленбург радився з Молотовим і підтвердив визнання радянських інтересів у Польщі й Балтії.

На німецькій пропозиції Молотов відповів 17 серпня. До пакту про ненапад повинні були додавати “спеціальний протокол, що має визначити інтереси підписантів у питаннях зовнішньої політики, який повинен стати інтегральною частиною пакту”.

Досі Гітлер перебував у напруженні — він намагався уникнути спалаху ворожості у відносинах із Польщею до того, як договір із Росією буде укладено.

Торговий договір з Росією було підписано в Берліні 19 серпня. Того ж дня Молотов вручив Шуленбургу проект пакту про ненапад з таким постскриптомом: “Пакт дійсний лише у тому випадку, якщо одночасно підписано спеціальний про-

“Сталінізм — одна з форм фашизму”.
Г. Федотов

токол. Протокол повинен бути частиною пакту”.

20 серпня Гітлер передав особисте послання Сталіну, де підкреслив схожість у поглядах і висловив сподівання, що Ріббентроп може прибути найпізніше 23 серпня. Сталін негайно повідомив, що згоден. Гітлер був у захваті, він бив у стіну кулаками з криком: “Мир у мене в кишені!”

А тим часом на сесії військових місій Англії, Франції й Росії 21 серпня Ворошилов запропонував перервати переговори “на тривалий період” до відповіді на “кардинальне питання”. 22 генерал Дамінес, голова французької військової місії, готовий був дати ствердні відповіді з “кардинального питання” — дозволу російським загонам перетнути польську територію. Ворошилов попросив продивитися документ. Коли генерал дав усну гарантію, то почув: “Почекаймо, доки у всьому будемо певні... Можливо, що протягом цього часу відбудуться нові політичні події”.

Ріббентроп прибув ополудні 23 серпня 1939 р. з повідомленням Гітлера, що “всі проблеми Східної Європи мають узгоджувати лише Німеччина і Росія”. Договір підписали пізно ввечері. В офіційному звіті Ріббентропа йшлося: “В ході розмови пан Сталін мимоволі проголосив тост за фюрера: “Я знаю, як багато німців любить фюрера. Я хотів би поводитися подібним чином і пропоную випити за його здоров’я”.

Офіційний пакт був простою угодою про ненапад. Більш знайомим був секретний додаток — протокол з ясним визначенням, що російська сфера впливу включає Фінляндію, Естонію, Латвію, Бессарабію та території українських і білоруських етнічних земель на схід від Вісли і Сяну в Польщі (право на Литву Москва отримала вже після падіння Польщі, у відповідь на передачу Німеччині частини українських етнічних земель).

Звіт Молотова Верховній Раді СРСР від 31 серпня 1939 р. опубліковано наступного дня у “Правді”: “Радянський Союз підписав пакт з Німеччиною і запевняє, що мир між народами СРСР і Німеччини — в інтересах усіх народів, в інтересах універсального миру”. Звістка про підписання вразила світ. У зв’язку з підписанням пакту було дано офіційне радянське пояснення: “Прийняття німецької пропозиції пакту про ненапад було вимушеним у зв’язку з переконанням в неможливості підписати договір взаємної допомоги або військовий договір з Великою Британією і Францією”.

Москва уклала пакт з Берліном не тому, що не було іншого виходу з міжнародної ситуації, а тому, що

давно цього хотіла і доклала багато зусиль для його підписання. Пакт було спрямовано передусім проти Польщі. Ще 1933 р. Гітлер наголошував: “Ми не можемо обійтися без російського прикриття нашого тилу в конфлікті з Польщею”.

Наступного дня, 1 вересня, Німеччина вторглася у Польщу. Розпочалася Друга світова війна. Для українців вона почалася 1 вересня 1939 р. на теренах Польщі, її продовженням і головною для нас часткою стала Велика Вітчизняна і закінчилася 2 вересня 1945 р. підписанням Акту про беззастережну капітуляцію Японії. Найтяжчі жертви і втрати у цій війні — українські, бо саме Україна була полем бою. Закатовано 5,5 млн цивільних і 1,367 млн військових бранців, загинуло на полі бою 3 млн військових, 2,5 млн депортовано на примусові роботи. Кількість населення в межах сучасної України скоротилася з 40 млн 1940 року до 22 млн 1945-го.

НАЦИСТСЬКО-РАДЯНСЬКИЙ ПАКТ ПРО НЕНАПАД ВІД 23 СЕРПНЯ 1939 РОКУ

Уряд Німецького Рейху і Уряд Союзу Радянських Соціалістичних Республік, бажаючи посилення миру між Німеччиною і СРСР, і виходячи з фундаментального забезпечення Угоди про нейтралітет, укладеної у квітні 1926 р. між Німеччиною і СРСР, досяг угоди:

Стаття I. Обидві сторони домовляються про зобов’язання утримуватися від будь-яких актів насильства, будь-яких агресивних дій і будь-яких криз щодо одна одної, чи разом з іншими державами.

Стаття II. Якщо одна з Високих Сторін стане об’єктом агресії третьої держави, інша Висока Сторона не повинна в жодній формі надавати підтримки цій третій державі.

Стаття III. Уряди двох Високих Сторін в майбутньому повинні підтримувати безупинний контакт один з одним з метою консультацій в порядку обміну інформацією з проблем їхніх спільних інтересів.

Стаття IV. Жодна з двох Високих Сторін не повинна брати участі в будь-якому угрупованні країн, у будь-якій формі безпосередньо чи опосередковано, чій дії спрямовані проти іншої сторони.

Стаття V. Суперечки або конфлікти, що виникали б між Високими Сторонами з того чи іншого приводу, обидві Сторони повинні врегульовувати лише через обмін думками або, якщо потрібно, через арбітраж уповноважених.

Стаття VI. Цей договір укладено на десять років. Він діє доти, доки одна з Високих Сторін не денонсує його за рік до закінчення цього терміну, інакше юридична сила цього договору автоматично поширюється на наступні п’ять років.

Стаття VII. Цей договір повинен бути ратифікований в можливо короткий строк. Ратифікаційні грамоти обмінуватимуться в Берліні. Угода повинна набрати чинності з часу її підписання.

Виконано у двох примірниках, німецькою і російською мовами. Москва, 23 серпня 1939 р.

За Уряд Німецького Рейху:

В. Ріббентроп.

З усіма повноваженнями Уряду СРСР:

В. Молотов.

Далі буде.

Переклав
Фелікс РЕДЬКО

МАЛЮЄ ЛІТО, МАЛЮЮТЬ КВІТИ

Лідія ВІЦЕНЯ

— Шевченко!
— Ой, дивіться! — Шевченко!
У вихідні всі вільні від домашньо-городніх турбот миргородці йдуть відпочивати на територію “Миргородкурорту”. І вже за кілька кроків їх і численних гостей міста чекає несподівана картина: горизонтальна клумба, де із п’ятдесяти тисяч різного відтінку зеленого кольору декоративних рослин вимальовано портрет Кобзаря. Тож мало хто утримується від захопленого вигуку: “Ой, дивіться — Шевченко!” Передусім цю дивовижну композицію поспішають показати молоді батьки своїм дітям, а всі, хто має фотоапарат, фотографують її й фотографуються біля неї.

Створили цю “клумбу” художник Анатолій Шкурко (трафарет) та художник із озеленення курорту Ада Шевченко. Вона, до слова, вже багато років дивує миргородців та курортників завжди несподіваними виставками. А до ювілею видатного земляка Миколи Гоголя тут побачать і його портрет, викладений квітами.

Відновлена на території курорту Успенська церква кличе дзвонами на службу Божу.

Білі лебеді поважно плавають біля своїх будиночків у миргородській калюжі, яку змалював Микола Гоголь, а лебедята виходять на газони поскубити травичку. Малеча не лише милується ними, а й гладить цих іще “гидких каченят”.

Климентина ПАЄВСЬКА,
колишня вчителька,
Рівненська область

Закінчилися іспити, відшуміли випускні вечори, і в шкільних коридорах запала незвична тиша, яка буває лише на канікулах. Відпочивають від дитячого гамору портрети на стінах, географічні карти, таблиці й підручники. Мине небагато часу — і поріг цього храму знань переступлять діти, щоб здобувати знання, набувати досвіду спілкування зі світом поза цими стінами.

Для кожного з нас школа стала першим етапом власного зростання, першою визначальною сходинкою, яка, безперечно, мала вплив на формування нашого “Я”. Вона була для нас щоденною працею, радістю спілкування з однолітками, розчаруванням першого кохання та ще трепетними надіями й очікуванням дорослого життя — тією наповненістю існування, за якою інколи сумуємо. Подорослішавши, виховуючи власних дітей, усвідомлюємо, яких зусиль докладали наші вчителі, працюючи з нами.

Традиції шкільництва у нашому селі Бокіймі дуже давні. Сільську школу закінчив мій прадід Юхим Карп’юк, 1860 року народження. Тоді, за царської влади, навчалися далеко не всі селянські діти, але ті, хто закінчував школу, здобували глибокі ґрунтовні знання. Попри досить скромну освіту, громада обрала Юхима Карп’юка сільським старостою, який мав неабиякі повноваження: міг ділити землю, вести судові справи, звертатися з проханнями до вищих інстанцій — аж до царя.

За спогадами Неоніли Шеремети, її тато, 1882 року народження, навчався у сільській двокласній школі. Її закінчили також Прокіп Карп’юк і Тихін Торченко. Шкільна освіта давала змогу грамотно вести господарство, однак випускники не могли продовжити навчання у вищій школі.

Пізніше школа стала чотирикласною. Тато Петро Паєвський,

який народився 1904 року, закінчив чотирикласну школу з російською мовою навчання. Він добре рахував, знав незліченну кількість віршів російських класиків, але зовсім не був обізнаний із українською літературою — імперія дбала, щоб українських дітей виховати російськими патріотами.

Перша світова війна, яка прокотилася нашими теренами (1916-го тут шли кровопролитні бої, у Бокіймі стояла армія Брусилова), на тривалий час загальмувала розвиток освіти. Коли 1921 року, за Брестським договором, прийшли поляки, вони почали запроваджувати свою систему шкільництва. Шестирічна польська школа була двомовною — з українською і польською мовами навчання. Викладали математику, географію, ботаніку тощо. У селі була українська церква, при ній існувала українська недільна (недержавна) школа, заняття в якій вів священник Карашевич, що мав високу духовну і світську освіту. У польській державній школі працювало двоє вчителів: директор Дзедзюк і вчителька Михайлина Лемпартувна (виїхали, коли почалася Друга світова війна). Тоді ж при школі працювали українські вечірні курси для дорослих, якими керував Дзедзюк. 1938-го з’явилася вчителька Черешня, яка вела навчання українською мовою. Школа розташовувалася тоді в будинку багатого поляка Шеремецького.

1939 року на наші терени прийшли совіти, і школа стала радянською. Того року діти, які навесні закінчили перший клас польської школи, знову навчалися в першому класі, але вже радянської школи.

1941-го почалася німецька окупація. Німці були в Бокіймі уже в перші дні війни, одразу ж почали запроваджувати “новий порядок”, сподіваючись залишитися тут надовго.

Гостини в дружній, щасливій родині Верстюків

ЗІГРІВАЄМО ЛЮБОВ’Ю ДИТИНУ

Степан БОЙКО,
м. Івано-Франківськ

На Івано-Франківщині є 16 родин, де виховують десятеро й більше дітей. Завдання Президента забезпечити такі сім’ї гідним житлом виконують у нашій області двома шляхами: завдяки меценатам або завдяки фінансуванню з бюджетів області всіх рівнів. Нещодавно Прикарпаття відвідала Віталіна Ющенко, голова Національної ради з питань благодійництва “Зігрій любов’ю дитину”. Вона завітала в гості до багатодітної сім’ї Верстюків із села Залуччя Горішнього Снятинського району, де зростає 13 дітей. Віталіна Ющенко й голова ОДА Микола Палійчук подарували родині два телевізори, дві пральні машини, газову плиту, холодильник, кухонний комбайн, DVD-програвач та інші потрібні речі. А нещодавно влада вручила Миколі Верстюку ключі від нового помешкання площею 150 кв. м. До цього багатодітна родина жила в старому будинку з двох кімнат. Тепер їхня оселя має централізоване опалення та водопостачання, усі 8 кімнат

умебльовані. Біля садиби 60 соток городу, сад, на подвір’ї гараж.

Навесні поліпшили житлові умови родині Галини Абрамюк (одинокі матір шести дітей у селі Далешевому). Спonsorські кошти виділено п’яти сім’ям, у яких народилася трійня, і родині з села Печеніжин, де народилося четверо дітей.

У кожному районі за багатодітними сім’ями закріплені меценати, не забувають про них і РДА та сільради.

ВУТ “Просвіта” щорічно проводить “Свято Батька”, “Свято Миколая в “Просвіті”, де дітей обдаровують, запрошують до солодкого столу.

Опікується дітьми з багатодітних сімей та сиротами Михайлина Боднар, директор обласного Народного Дому, голова Жіночої ради області. Кілька років поспіль пані Михайлина знаходить спонсорів, які виділяють кошти на підтримку дітей-сиріт і напівсиріт області. Їм дарують одяг, просвітянські книжки. Ми запрошуємо їх на різні просвітянські заходи, аби не почували себе самотньо. Деякі з них поповнили аматорські колективи “Просвіти”, інші влилися до лав “Молодої Просвіти”.

МАЛЕНЬКИЙ ПОЧАТОК ВЕЛИКОГО ШЛЯХУ

Селяни, які зазнали дворічного “раю” радянщини, великі надії покладали на нову владу. І хоч вони не виправдалися, німецька окупаційна влада не ставилася вороже ані до місцевого населення, ані до школи і вчителів. Священник та учні духовних семінарій, які не були військовозобов’язаними, продовжували навчати дітей закону Божого та всього, що знали і вміли самі. Великих боїв на нашій території не було, німці не глумили над селянами, тож люди жили, як і раніше, вирощували хліб. Однак освіта не була обов’язковою, і дітей навчалось зовсім мало. До того ж, згоріла школа (німецькі вояки розважалися у її просторому приміщенні й підпалили ненароком, з неохочності, а споруда була дерев’яна і легко спалахнула).

Одразу після війни школа не мала власного приміщення, навчалися в хатах односельців — кожен клас в окремій хаті. 1944-го, після звільнення Бокійми від німців, зі Східної України приїхала вчителювати Ніна Федорівна Троян. 1 вересня розпочалося навчання. До першого класу пішли не лише ті діти, яким виповнилося 7 років, а й старші — ті, хто починав навчання за німців або не навчався зовсім. Ані зошитів, ані підручників у школі не було. Писали крейдою на дошці або гризками олівців на клатях паперу з мішків з-під цементу. Навчання було здебільшого усне. Ніна Федорівна пригадує: “Які ж то пам’яткі діти були!” А дітям здавалося, що вчителька знає все на світі, бо розповідала вона про різні дивовижі: про Африку й Австралію, про планети і тварин, про рослини і людей. Тоді ж учителювала й Ніна Онуфріївна Мельник, місцева уродженка, але згодом її вислали до Сибіру, бо була зв’язковою УПА і мала псевдо Ластівка (повернулася на Батьківщину нещодавно).

“З’явилася чимало людей, які фотографуються на паспорт у вишиванках”.

Я — УКРАЇНЕЦЬ. І ХОЧУ, ЩОБ ЦЕ БУЛО ЗАЗНАЧЕНО В ПАСПОРТІ

Володимир ЩЕРБИНА,
координатор проекту “Рідна Мова”

Чотири роки тому я отримав український паспорт. І спало на думку, що варто сфотографуватися у вишиванці

Я — українець з діда-прадіда. Свій рід знаю за документами до 1750-х років. А з переказів та легенд — до часів Київської Русі. Мої предки — вихідці зі Звенигородщини, Броварщини, Слобожанщини. Це щодо встановлених документально. А за переказами, на Звенигородщину мої предки потрапили з Поділля, куди ще раніше перебралася з Волині. Існує легенда, що рід Щербин зародився як рід волхвів у слов’янському племені дулібів ще до того, як вони розпалися на волинян та бужан. Згодом це родове ім’я, точніше, прізвисько, перетворилося на прізвище.

За понад тисячу років Щербини розселилися по всій Україні, стали козаками, шляхтичами, селянами, міщанами — тому це прізвище таке поширене. На Запорозькій Січі деякий час навіть існував Щербинівський курінь. Одразу після легендарного Івана Сірка кошовим на Січі був Іван Щербина. А в “Реєстрі Війська Запорозького після Зборовського договору з королем польським Яном Казимиром, складеного 1649 року жовтня 16 дня” Щербини є в кожному полку. В деяких сотнях — по кілька козаків із таким прізвищем.

Чимало Щербин стали відомими вченими, митцями, військовими, державними діячами тощо. І що, тепер мені відмовитися від цієї спадщини, від українських родичів? Постановами Верховної Ради України № 2503-XII від 26 червня 1992 року та № 3423-XII від 2 вересня 1993 року у нових українських паспортах ліквідували графу “національність”. Хочу якось це виправити. Тож сфотографувався у вишиванці — означив свою національну належність українським символом.

Як виявилось, це дуже зручно. Більшість клерків із установ, де потрібно пред’являти документ, одразу переходять на українську. Ставляться з повагою, швидше запам’ятовують. Та й питання вирішувати хоч трохи, але легше.

Згодом дізнався, що я не самотній. Півроку тому преса розповіла про подібну історію з одним із активістів за повернення до паспорта граfi “національність” депутатом Львівської облради Ростиславом Новоженцем. Він звернувся до паспортного столу із проханням записати в паспорті національність. Однак канцеляристи відмовили. Тоді депутат сфотографувався у вишиванці, так себе ідентифікуючи.

Недавно я перебував у компанії разом з працівницею одного з київських паспортних столів. Вона розказала, що, за її спостереженнями, останні два роки з’явилось чимало людей, які фотографуються на паспорт у вишиванках. Звичайно, такі були й раніше, але вона вважає, що нині це перетворюється на тенденцію.

Отже, дорогі мої українці! Якщо вам незабаром 16, 25 чи 45 років — діставайте із ваших шаф і скринь вишиванки й фотографуйтеся в них. Нині цілий шерг молодіжних (і не лише) організацій починає кампанію за повернення до паспорта вкраденої граfi “національність”. Наші фото у вишиванках будуть першим кроком на цьому шляху.

Зображення псів на посуді Трипільської культури

Андрій ТОПАЧЕВСЬКИЙ

СЛІДОМ СТУПАЮТЬ ЧОТИРИ НОГИ

Прордовження.
Поч. у ч. 3, 5, 8, 10, 12, 14, 17, 19, 22, 24,
26, 28 за 2008 рік

Хто знаходиться поміж живих, той має надію, бо краще собаці живому, ніж левові мертвому!

Книга Еклезіястова, 9 : 4

Якщо овечка є першою годувальницею людини, то собака — давній помічник і захисник... Віддавши перевагу живому псу перед мертвим левом, старозавітний мудрець справедливо вважав: хоча друг наш собака не такий сильний, як цар звірів, але він усе життя відданий своєму господареві. Про призначення собаки бути пильним охоронцем говорив і пророк Ісає, порівнюючи байдужих людей із немічними тваринами: “Всі вони пси німі, які гавкати не можуть; мрійники, лежні, що люблять дримати!” (56 : 11). У книзі про праведного Йова теж відзначено, що псів тримали у кошарах для охорони овець (30 : 1). У нас їх називали кунделями, що засвідчив І. Котляревський у славній поемі. Отой “ширий кундель степовик” — це особлива порода українських вівчарок (“Енеїда”, частина 5, вірш 123).

Автори Авести, найдавнішої книги, який понад три тисячоліття, дуже високо цінували мисливські та сторожові якості псів, особливо — їхні розумові здібності. Але ставлення до цих істот завжди було суперечливим; подекуди воно залишається таким і досі. Псів називають жорстокими, ненажерливими,

«З БОЖОГО САДУ»

підступними; не кращого змісту сповнені й слова, адресовані ближнім: “собачий”, “песиголовець”, “щеня”, “сучий” та ін. У біблійних текстах знаходимо порівняння з псами грішників (ІІ ап. Петра, 2 : 22) та нечестивих людей (від Матвія, 7 : 6). Як домашні тварини, гідні уваги й турботи, собаки у Біблії з’являються рідко. Річ у тім, що давні іудеї вважали собаку нечистою твариною. До цього визначення мало додає давньоримська приказка “стерезишся пса”. Український же фольклор

пропонує на цю тему багатющий вибір, зокрема: “Собака знишку литки рве”, “В Сірка очей позичати”. А з іншого боку — “І над собакою повинно ласку мати”, “Собака чує, хто його годує”. І все ж, погодьмося, “реабілітація” ні в чому не винної істоти відбулася в душі європейця порівняно недавно. Цьому сприяв розвиток сучасної екологічної свідомості, внаслідок чого ми все частіше сприймаємо тварин як незмінних супутників, які разом із людиною прийшли з Божого Саду, чи то виникли внаслідок еволюції, але за будь-яких умов заслуговують на повагу. Тому, говорячи “преса — це сторожовий пес демократії”, маємо на увазі цілком позитивний образ незрадливого охоронця.

Погодьтеся, що на адресу жодної іншої істоти не пролунало стільки схвальних, а водночас і лайливих слів. Таку особливу, сповнену різноманітними нюансами увагу; можна порівняти хіба що зі ставленням до свого ближнього. Не випадково ж звичка деяких народів уживати собак у їжу обурює нас як різновид канібалізму, давно подоланого навіть у найменш цивілізованих країнах. Нерозривний зв’язок свійського собаки з людиною гідно поцінували у своїх творах великі вчені Нового часу.

Ось погляд на нього з XVIII сторіччя, кинутий Карлом Ліннеєм, якого називають батьком як ботаніки, так і зоології. Відзначивши, що пес “бігає навкіс, має прекрасний нюх, у спеку висовує язик”, шведський вчений переходить до особливостей, що еднають цю істоту з людиною. Ось вони: “метляє хвостом при наближенні господаря, не дозволяє його бити; якщо той іде, то біжить попереду, на роздоріжжях озиряється; кмітливий, відшукує загублене; вночі охороняє оселю, повідомляє про чиєсь наближення,

зберігає майно; відганяє худобу від ріллі, зганяє у череду північних оленів, охороняє худобу від диких звірів, стримує навіть лева... підстежує качок, приносить упольовану дичину”. До цього каталогу якостей та уподобань автор “Системи природи” додає, що, лягаючи спати, пес кружляє навколо лігва, уві сні чуйний і навіть ... бачить сні!

Старосвітська характеристика найдавнішого помічника людини, написана видатним природознавцем, жваво нагадує кожному, хто має собаку, вдачу його чотириноного улюбленця. Трохи покругившись на місці, він сідає на задні ноги, лягає боком, затим — на живіт, поклавши голову на передні ноги. І все це, не зводячи з вас відданого погляду. Примруживши очі, він глибоко і якимось особливо співчутливо зітхає, ніби розуміє людські проблеми. Згодом засинає сторожким і неспокійним сном, під час якого ворухить хвостом, здригається, тихенько гарчить. Спочинок триває недовго, і за якусь годину собака знову готовий супроводжувати вас куди завгодно.

Є пси, які, здається, розуміють кожне слово свого господаря, приносять йому різні речі, відкривають двері, ведуть знайомою дорогою. Утнувши якусь витівку, пес, щоб відвести підозру, удає байдужість, а тим часом кидає на господаря бдіяного погляд, аби визначити, чи помітили його нечемний вчинок... Все це настільки нагадує осмислені дії вищої істоти, що не виникає запитання, чому саме пси дають безцінний матеріал для художніх порівнянь у літературі та усній творчості.

Щоб вивчити прикметні риси людського характеру, в собаки було доволі часу. Пам’ятки давньоєгипетських династій зберегли зображення різних його порід. Зокрема, схожого на сучасного хорта, найдавнішого, з яким п’ять тисяч років тому ходив на полювання фараон Хеопс.

Мабуть, колись усі свійські собаки були мисливськими. Потім кмітливих і обережних приставили до овець на пасовиськах, з них вивели вівчарок: альпійських, шотландських, східноєвропейських та українських, кавказьких. А ті, що вміли відрізати чужинців і голосно гавкати, перетворилися на вартових. Згодом вивели й різні породи декоративних чи то хатніх — болонки, шпіци, пекінські та інші. Нині у світі існує понад 400 порід; собаки й собачки відрізняються висотою у плечах (від 10 сантиметрів до метра) і вагою — від 500 грамів до 100 кілограмів!

Зворушливим прикладом служіння людини є собака, виведений ченцями Сент-Бернардського монастиря ще у XIV сторіччі. Він

ром, бо охороняє гірські шляхи, а також перелазив гірський перевал Свя-бланом і Пеннін-472 метра. Навіть влітку, що ж до зим, то це — снігові кучугури, крига на гірських дорогах і стежках, раптові лавини... Тутешні ченці вже кілька сторіч рятують людей, що заблукали через негоду або потрапили у сніговий полон. Їм допомагають дужі й міцні пси з винятковим нюхом, здатні відшукати засипаного снігом. Діставшись до потерпілого, стокілограмовий сенбернар швидко, обома лапами розкопує снігову товщу й витягує замерзаючого. І відігріває його не лише власним теплом; нещасний може ковтнути міцного напою та загорнутися в ковдру, бо все це прив’язане до спини пса-рятівника.

Особливо уславився сенбернар Баррі, врятувавши від крижаної смерті 40 людей. А сорок першим виявився утікач із наполеонівської армії; злякавшись пса-велетня, дезертир ударив його ножом. Обох урятували, але Баррі довго хворів і дожив тільки до наступного, 1814 року. Йому зробили пам’ятник: маленька дівчинка тримається на спині сенбернара, міцно вхопившись за шию доброго пса... Нині через Альпи пролягли зручні дороги, а на перевалах влаштовані готелі. Та кажуть, що й досі знесилений мандрівник може зустріти під засніженими верхами відданого сенбернара й притулок, де ніколи не згасає вогонь християнського милосердя.

Історія сенбернарів особлива, та не виняткова. Представники різних порід собачо-го племені здатні демонструвати зразки поведінки, яка в людському суспільстві зветься саможертвовною. Скажімо, супроводжувати незрячого; без наказу кинутися у річку, щоб врятувати дитину; стікаючи кров’ю, приповзти й розбудити сторожу обложеного ворогами міста... Та найславнішим псом залишається сенбернар Баррі, бо зберіг на гірському перевалі десятки життів тих, які не встигли відчитати останньої молитви Богіві.

...Біля села Трипілля під Києвом вчені археологи знайшли глиняний посуд, якому від 4 до 6 тисяч років, з кольоровими зображеннями псів. Люди, які не підозрювали не те що про телебачення, а навіть про звичайне залізо, любили своїх чотириногих помічників і прикрашали посуд їхніми зображеннями. Особливо майстерно передані рухи тварин. Ось, витягнувши шию й притиснувши вуха, щодуху мчить собака, схожий на хорта. Там, присівши, пес готується до стрибка. Інший нашорошився і щось обнюхує. Той розлігся, але підняв голову, стежачи за господарем. А он і маленький, добродушний песик — хвіст калачиком... Певно, добрими й спостережливими людьми були наші правдані предки, які здогадалися приручити пса. Відтоді скрізь, від спекотної Австралії до снігової Гренландії, слідом за людиною ступають чотири собачі ноги.

● УКРАЇНСЬКІ СИМВОЛИ

Микола ДМИТРЕНКО

Калина — символ давній, багатозначний. Первісно калина символізувала вогонь, сонце, світло, згодом набула й інших ознак, стала символом краси, здоров’я, жінки, дівочої цноти (дівоцтва), кохання, повноти й гармонії життя, материнства, плодючості, роду, крові, печалі тощо. Пізніше з образом калини почали пов’язувати такі категорії, як пам’ять, рідний край, Батьківщину, Україну, вірність, нескореність, навіть протест, пролиті козацьку кров.

Просто й невимушено змальовується в народній пісні такий образ-паралелізм:

Ой під калиною трава зелена,
Там стоїть дівчина та й заручена.

Або:

Ой ти, дівчино, червона калино,
Як мені на тебе дивитися мило.

Ще в XIX сторіччі про калину як символ у своїх наукових працях подали чимало інформації основоположники вивчення народно-поетичної символіки Микола Костомаров та Олександр Потебня.

У монографії “Історичне значення української народної пісенної творчості” (1843) Микола Костомаров вважав калину „символом жіночості в широкому значенні. Все духовне життя жінки — її дівоцтво, цнота, любов, заміжжя, радощі гіркоти, родинні чуття — усе відображене в калині. Калина уявляється такою, що чує, бачить, думає і говорить”.

Олександр Потебня в магістерській дисертації “Про деякі символи в слов’янській народній поезії” (1860) писав: “Калина — символ дівоцтва, краси і любові: епітети калини — ясна, красна, жарка, червона так рішуче відносять це слово до поняття вогню, що нема можливості сумніватися в тому, що воно має спільне походження з калити, розкаляти”.

ОЙ У ЛУЗІ КАЛИНА СТОЯЛА

У калині все символічне: червоні ягоди (гроно), білий цвіт, зелене листя, загальний образ куща в лузі, біля хати.

Усна народна творчість рясніє багатьма зразками про калину, образами калини у великих творах. Це й загадки, прислів’я та приказки, порівняння, казки, легенди, пісні епічні (найхарактерніший жанр — балади), ліричні (обрядові: веснянки, жниварські, весільні; необрядові: про кохання, сімейне життя; соціально-побутові: козацькі, чумацькі, рекрутські та солдатські, стрілецькі), жарти, жарти та сатиричні.

Наведемо кілька прикладів. Загадки: “Стоїть півень над водою, трясє червоною бородою”, “Сидить півень на яворі, спустих крила криваві”, “Серед ліса-ліса червоне плаття висить”, “За лісом, за пралісом червоні чоботи висять”, “І не дівка, а червоні стрічки носить”. Народні прислів’я, приказки, порівняння: “Без верби й калини нема України”, “Любийся калиною, коли цвіте, а дитиною, коли росте”, „Цвіте, як калина”, “Пишна, як калина”, „дівчина, як калина в лузі”, “дівчина, як червона калина”, “дівка, як калинова квітка”.

Колись існував обряд “Похід по калину”, коли незаміжні дівчата йшли в луг чи в каліновий гай ламати калину, складати в пучечки, що символізувало готовність до видання. Мати бажала дочці: “Будь, доню, і ти червоною та здоровою калиною, незайманою та чистою до вінця!” Зверталася й до калини: “А ти, калино, будь гожою на коровай, гілце, квітки весільні та хрестинні, на здоров’я людя, на добро нашому двору”. Із цим побажанням перекується весільна пісня, в якій дочка матері запитує:

— Ой чи буду я, мамо, така,
Як калинонька цяя?

Мати відповідає:

— Ой будеш, доню, будеш,

Як коло мене будеш,

А як підеш від мене,

Спаде красонька з тебе.

За легендою, в часи нападів Батия на нашу землю дівчина-українка завела ординців у непролазні хащі, де вороги й загинули. Хан Батий звелів відтяти мужній провідниці голову. На тому місці, де струменіла кров, виростала калина: кожна крапля — куш. Дослідник національної символіки Олексій Братко-Кутинський відзначав: “Символізуючи відновлювану від покоління до покоління кров українського народу, калина тим самим символізує його невмирущість, непідвладність часові... Єдинокровність, однак, пов’язує народ не лише в часі, а й у просторі. Отже, червона калина трактується як засіб магічного зв’язку між людиною України”.

Чи не найпопулярнішою піснею про калину стала стрілецька “Ой у лузі червона ка-

лина похилилася” з приспівом-закликом: “А ми тую червону калину підіймемо, /А ми нашу славу Україну /Гей, гей, розвеселимо!”

Калина — символ українського родоvodu: У полі калина, у полі червона Хорошенько цвіте. Ой роде наш красний, Роде наш прекрасний, Не цураймося, признаваймося, Бо багацько нас є!

Василь Скуратівський поділився спогадом: “Пригадується сумна сцена в Спільці письменників. Ми біля труни Григора Тютюнника, що став жертвою комуністичного свавілля. Тіло оповивали пучки барвінку й калини. До свого давнього друга підійшла й Ліна Костенко, неспіхом поклала калину, а одне з грон кинула долі й розчавила каблучкою. Для багатьох цей жест був незрозумілим. Але народна традиція ув’язує це з виявом протесту. А водночас — це й свідчення спорідненості та незрадливості незгасної пам’яті” (“Берегиня”, 2007. — № 2. — С.46).

В українській літературі фольклорний образ калини зазнав різноманітних трансформацій, переосмислень. Мабуть, немає жодного поета в Україні, кого б не хвилював цей диво-куш, що фактично став національним символом: Т.Шевченко (“Зацвіла в долині червона калина, ніби засміялась дівчина-дитина”), І.Франко (“Червона калино, чого в лузі гнешся?”), Леся Українка (“Калина так хизується красою”), П.Тичина, М.Рильський, М.Зеров, В.Стус, І.Драч...

Калину використовували не лише в обрядах, а й під час лікування. Відомі її цілющі властивості для нормалізації кровотворення, від кашлю тощо.

Улюблениця народу, калина не втратила свого традиційного символічного значення, проте обрядові акценти в останнє сторіччя доповнено яскравими патріотичними мотивами.

Фото Євгена Букета

Олена ШУЛЬГА

Качанівка зустрічає липовою алеєю, що веде до палацу, високими постаментами, на яких сидять горді леви, опираючись передніми лапами на щити.

У парку, крім палацу, церкви й інших споруд, були скульптури з білого мармуру, алеї та стежки, рукотворні гірки, екзотичні дерева, сквери й романтичні галявини. Те, що збереглося, свідчить про людську волю та політ фантазії його творців і натхненників, про величезну працю, вкладену у мрію.

Незайнятими збереглися ставки — їх цілий каскад. За господарювання Тарновських загатами перегородили річку Смож—так утворився Майорський став, на який відкривається краєвид із вікна палацу. Колись на цьому ставку був штучний плаваючий острів та два звичайні островці, з'єднані містком. На одному з них розташовувався музичний павільйон.

Василь Васильович Тарновський-молодший був незвичайним паном. Дворянство вважало його диваком, бо він більше любив селян, аніж товариство свого ста-

ну. Марко Вовчок стверджувала, що в Петербурзі бачила його у вишиванці. Кажуть, Василь Васильович навіть вінчатися планував у вишиванці, хотів національне українське весілля, але батьки нареченої були проти, тож довелося поступитися: одружилися молодята “по-панському”. На народні свята він запрошував у парк сільську молодь. Тут пишню святкували Івана Купала, Маковія, Петра і Павла. На Святого Миколая робив подарунки сільським дітям. Любив стріляти з козацьких гармат, які привіз із Січі. Саме тому Дмитро Яворниць-

ЩО ВІЗЬМЕ ЧАС,

Качанівський парк був свого часу дивовижним витвором людських рук. Але пролетарський войовничий атеїзм нищив усе, що мало стосунок до вищого стану, що було недосяжне для люмпенського розуміння. Під час громадянської війни Качанівку розграбували, паркові скульптури порозбивали. Те, чого не зруйнували люди, забрав час. Теперішня Качанівка — лише бліда примара порівняно з тим, що було ще на початку ХХ сторіччя.

кий, який разом із Миколою Костомаровим допомагав Тарновському підбирати старожитності, порадив Іллі Рєпіну поїхати в Качанівку, щоб він побачив справжні українські образи. Саме тут Рєпін написав свою знамениту картину “Козаки пишуть лист турецькому султанові”, і в образах козаків можемо бачити самого господаря, його кучера й конюха. У Качанівці художник зробив чимало замальовок, написав картини “Полковник” (це портрет самого Тарновського), “Біля рояля” (дружина Софія Василівна), “У парку”. Замальовки зберігаються нині у Київському музеї російського мистецтва.

Церкву святого Георгія Хозевіта у стилі ампір добудували 1828 року, коли власником був Григорій Степанович Тарновський. На наших теренах шанують Георгія

Побідоносця, а культ Георгія Хозевіта більше поширений на Близькому Сході — у Палестині. Існує припущення, що Григорій Степанович був масоном, тому спорудили церкву саме на честь цього святого.

Церква призначалася для вірян дворянського походження, тому селяни її не відвідували. Праворуч під спорудою була фамільна усыпальниця родини Тарновських, де поховано Григорія Степановича та дружину Ганну Дмитрівну, Василя Васильовича-старшого. Деякий час церковним хором керував Михайло Глінка, а співав у ньому майбутній композитор Семен Гулак-Артемівський.

Церква дійшла до нас у трохи зміненому вигляді: втрачено дво-поверхову дзвіницю, південний і північний приділи. У радянський

Уляна ГЛІБЧУК

Ви, мабуть, помічали, як чуттєво зворушують залишки колишньої вроди... Коли помічаєш таку літню жінку і безпомилково читаєш з її обличчя красу, стає і сумно, і радісно, немов прилучаєшся до якоїсь сокровенної таємниці. Малоімовірно, аби привідкрилася загадкова лядя тим, хто прагне жити швидко, а вмерти — молодим...

Величні руїни та колишні розкоші теж провокують суперечливі відчуття. От і маєток Тарновських... Особливо, коли поринаєш у його історію і починаєш там жити. На власні вуха чуєш, на власні очі бачиш, як змінюється покоління його власників, трьох Тарновських: Григорія Степановича, Василя Васильовича-старшого і Василя Васильовича-молодшого. Родинна спадкоємність тривала не так уже й довго: якихось два—три десятиріччя... Цей окрайчик світового часу, насичений подіями, переплетений долями відомих та знаменитих, створив ефект цілої епохи, і наче зумисно обраний для історії...

Цікаво, що у розграбованій на початку ХХ сторіччя Качанівці з величезної колекції біломармурової паркової скульптури залишилася лише одна-єдина, з алегоричною назвою “Зима”. Поруч з нею у кращі часи пишалися метафізичним буттям “Літо”, “Осінь” і “Весна”, символізуючи не пори року, а людське життя — від дитинства до старості. Те, що в Качанівці збереглася лише “Зима”, мимоволі сприймаю як тривожний знак. Самотня і недоглянута старість зазирає у шпарину 2008 року.

Починається вона з посіченої на ковбані дороги, якою добрих чверть години ми “стрибали” спілчанським авто. І закінчується... От його яказ не знайти. Вербечка проблем, які потрібно розв’язувати небайдужим сучасникам. Не для пихатого форсу, щоб у палаці та й по-панськи відгуляти весілля дорожого чада, а заради самоповаги...

Колись у Качанівці панувала любов. Її не лякали ні зима, ні старість. Про це розповідає наш екскурсовод Тарас Шевченко, лишень що Михайлович. Найперший із Тарновських, Григорій Степанович, з дружиною Ганною прожильні душа в душу до глибокої старості і на той світ відій-

ЕФЕКТ ЦІЛОЇ ЕПОХИ

шли разом, в один день. Таке буває, коли люди вже не мислять життя один без одного і настільки переплітаються еством, що утворюють неподільний вузлик. І його не розплутати, і не розрубати...

...За вікном хурделиця намітала кучугури, білим по білому витинала й різьбила, і сплячим деревам м’яко підбивала боки, а в палаці — тепло і благодать. Ще напровесні заготовлювали дубові колоди, якими взимку у підвальному приміщенні годували колориферну піч. У Качанівці знались на теплозбереженні: дрова не горіли, а тільки тліли, заповнюючи димом міжстінні порожнини. Чим не ефект сучасної батареї? Щоб підсилити традиційні 17—18 градусів тепла, існувала система із дванадцяти камінів. З рожевого карського мармуру: і для краси, і для користі. Тарас Михайлович показує на єдиний, дивом вцілілий під час вакханалії плембсу. З поміщицького умеблювання теж майже нічого не залишилося. Майже... Дивно, що не розтрощили на друзки це ошатне високе дзеркало... Невідомо, яку кімнату воно колись прикрашало, але хтозна, може, на дні його чутливої емальгами, профіль Гоголя, коли той критично розглядав свій унікальний ніс... Або парубочий пристрасний погляд Тараса Григоровича...

Садибу Григорія Степановича Шевченко навідав влітку 1843 року. Про нього тут уже добре знали. Кобзар пише, що в Петербурзі написав дві картини на українську тематику. Одну з них у нього купили, а другу, “Катерину”, “я присилаю вам, Григорій Степанович, щоб не дісталася москалям. Якщо вона буде варта вашої уваги, то ви її можете розмістити на почесному місці, а якщо ні, то закиньте на горіще. А що вона буде для вас коштувати? То хоча б

Фото Олени Тунік

шматок сала і то на чужині гарно...”

Наступного року Шевченко знову приїжджає до Качанівки. Його приваблювала не лише гостинність Тарновських. Надія Василівна, дорога племінниця господаря, закрутила поетові світ. Настільки, що той мав серйозний намір одружитися з дівчиною. На жаль, чи то Надія Василівна ще не встигла закохатися, чи занадто була гонорова, але вона відмовила Шевченкові. Для Тараса Григоровича то був серйозний удар. Погодьтеся, аби через стільки років, аж у 1860, вихлюпнути досаду, написавши такого іронічного та в’їдливого вірша:

“...А ти, кумасю, спала, спала, пишалася, та діувала, та ждала, ждала жениха, та ціломудріє хранила, та страх боялася гріха прелюбодійного...”

Я певна, що і в 1844 році Тарас Григорович висловив Надії Василівні своє обурення, як йому здава-

лося, законне. Адже тоді був його золотий час, поет був улюбленцем малоросійського дворянства...

Так склалося, що Тарас Григорович мав дружні стосунки з усіма трьома власниками Качанівки. І якщо Григорію Степановичу він дарує “Катерину”, то Василю Васильовичу-старшому — свого “Кобзаря” з цікавим для дослідників приписом: “з вдячністю своїй підкумасі від “недокума”. Підкумасаєю яказ і була Надія Василівна, з якою Шевченко хрестив сина місцевого дяка. На щастя, цей раритетний “Кобзар” вижив. У 1929 році, коли Качанівку розграбували, Чернігівський історичний музей купив його з приватних рук. Хоч Шевченко і лютував, що Надія Василівна йому відмовила, але коли його заарештовували за участь у Кирило-Мефодіївському товаристві, то саме цій жінці він віддав усі компроментуючі папери. Кумаса закопала їх у саду маєтку Потоків. Історія не терпить “якби”, проте наш екскурсовод вважає, що Тарасове життя висіло тоді на волосіні. Тарновські й самі нажахалися. З дня на день чекали обшуку. Якби у садибі знайшли “політику”, їм би було непереливки. І

тільки зв’язки з генерал-губернатором Бібіковим запобігли біді.

Утретє і востаннє Тарас Григорович навідує дорогу його серцю Качанівку у 1959 році. Там було все теж: поміркована розкіш і романтична меланхолія. От тільки Шевченко змінився. Поета, втомленого лихоліттям, ці красоти печалили, бо нагадували вкрадену молодість, вкрадене щастя... Так і не побачивши кумасю, в альбомі для почесних гостей він залишає такі рядки: „І стеженка, де ти ходила, колючим терням поросла”.

Качанівці теж залишалося не довго розкошувати. І в кошмарі б не наснилося, що з нею станеться через якихось 50 років. Сплундрований маєток поросте справжнім терном, а те, що викохував останній Тарновський, якого Шевченко знав ще дитиною, теж розвіється на тлін... Про Василя Васильовича молодшого, батька Качанівського парку, влучно згадає його товариш, історик Дмитро Яворницький, що ця людина була поціновувачем трьох речей: жінок, парку і колекціонування. Зрештою, всі Тарновські для сучасників були диваками. Кожен по-своєму випереджав власну епоху. Таким уже він був, той неспокійний ген Тарновських... Інакше маломовірно, щоб Тарас Григорович до них, панів-землевласників, теж прикипів би так серцем...

Нині у Качанівці панує причепурена убогість. Тільки у 2001 держави, немов із барського плеча, подарувала садибі статус “Національного заповідника”. Цих грошей вистачає на такий-сякий ремонт та ощадливу реставрацію. Про те, щоб шукати на серйозних аукціонах унікальні речі, можна лише мріяти. До слова, аж так далеко, на аукціони, можна і не ходити. Тарас Михайлович каже, що колись качанівське добро можна було надбати ледь не у кожній хаті довколишніх сіл. Десять пєсик міг біля буди їсти з унікальної порцеляни, де парк кована лавочка випиналася із селянського ансамблю... У вісімдесяти минулого сторіччя люди не знали тим раритетами ціни і доволі охоче їх повертали музейникам. О часи, о звичаї...

Тепер вони суттєво змінилися. Знахідка радше помандрує до Києва, на “чорний” ринок, аніж у Качанівський маєток.

ЩО — ЛЮДИ

час у храмі розмістили комору, ма-газин, тож, мабуть, саме завдяки цьому її не розібрали по цеглині. Збереглися допоміжні будівлі — ротонди, не типові для православних храмів. В одній із ротонд була хрещальниця (там хрестили дітей), а в другій — ризниця (зберігали церковні речі).

У цій церкві вінчалася донька останнього власника Качанівки Олена Павлівна Харитоненко з князем Урусовим. Це був незвичайний шлюб. Харитоненко, попри те, що був “цукровим королем”, походив із селян, а жінки з роду Урусових служили фрейлінами при дворі. Та наполегливий і підприємливий Павло Іванович Харитоненко домогся дворянства, і обвінчав-таки юну доньку з хоч і немолодим, але родовитим казанським татариним.

Життя Олени Павлівни — це одна романтична історія, що відбулася в цьому дивовижному маєтку. Олена зрадила чоловіка, який воював у російсько-японській війні, з начальником охорони французом Олівом. Коли князь повернувся, відбулася дуель, де Урусов дістав поранення. Вони розлучилися. Так не допомогло ні пишне весілля, ні цукор, яким посипали

липову алею від церкви до палацу, — щоб життя молодят було солодким.

За храмом розташовувалося дворянське кладовище, яке в добу атеїзму войовнича орда розграбувала. Відомо, що на цьому цвинтарі Василь Васильович-молодший поховав свою няньку Марію Борисівну, яку дуже любив. Тож віддав їй найбільшу шану, яку міг, — поховав поруч із дворянами. Уже нещодавно співробітники заповідника знайшли кілька надгробків і відновили їх з поваги до померлих. Знайшли і хрест із могили Марії Борисівни.

Ще одна споруда, яка збереглася майже незайманою, — альтанка Глінки. Вона стоїть на рукотворному пагорбі неподалік Майорського ставка. Саме тут улітку 1838 року Михайло Іванович написав фрагменти знаменитої опери за казкою Пушкіна “Руслан і Людмила”. Тут написано пісні, романси на слова Віктора Забіли, кантату на честь Григорія Тарновського “Гімн господарю”. Твори виконував кріпосний оркестр, яким диригував сам Глінка. Альтанку спорудив перший власник Качанівки Петро Олексійович Рум’янцев. У ній поєднано елементи східної й

традиційної російської архітектури. В альтанці чудова акустика, і якщо там заспівати, то чути буде на протилежному березі ставка. Під спорудою був грот, у якому розташовували винні погребі.

Дубам на березі Майорського ставка по 250—350 років. Вони пам’ятають ще Рум’янцева-Задунайського. У парку понад 50 порід дерев і 30 видів кущів. Особлива роль належить хвойним, акліматизованим у лісостепу: ялина, сосна кедрова, сосна Веймутова, ялічя сибірська, модрина, кипарисовик. Серед екзотів — оксамит амурський, лох вузьколистий, плетей, катальпа.

Тарновський-молодший планував у парку облаштувати пантеон видатних українців, тому серед листяних дерев колами насаджував екзотичні хвойні — всередині кола планував могили. Але задум здійснити не вдалося: у парку поховано лише Григорія Честахівського, художника, близького друга Шевченка, одного з ініціаторів перевезення праху Кобзаря з Петербурга в Україну. Саме Честахівський передав у Качанівку речі, рукописи, художні твори Тараса Григоровича.

За радянської влади в садибі була дитяча комуна. Безпритульні знищили паркові біломармурові скульптури, церковні шати, унікальний зимовий сад. Пізніше тут розташували шпиталь, неврологіч-

Фото Олени Тунік

Альтанка Глінки, де була написана опера “Руслан і Людмила”

ний курорт для колгоспників, туберкульозний санаторій. Можливо, саме завдяки цьому комплекс зберігся. Зараз це національний заповідник. На жаль, навіть статус Національного не дає того фінансування, якого потребує садиба, щоб відновити минулу велич і красу. Свого часу це була Мекка для талановитих і мислячих людей епохи, місце, де написано не один ше-

девр. Надихали митців мальовнича природа, тиша, доброзичливі стосунки, які сприяли творчості, мудрий господар, що оточував гостей піклуванням і розумінням. Цього вже не повернути. Однак ще можна відновити ландшафтний парк, окультурити здичавілі дерева, реставрувати занедбані будівлі, почистити ставки. Усе це потребує коштів і дбайливого господаря.

Євген БУКЕТ

У початкових класах школи я знав про Прилуки завдяки однойменним цигаркам, які курили сільські дядьки. Про славне минуле полкового містечка дізнався дещо пізніше, під час вивчення курсу історії України, але по-справжньому зацікавився ним уже під час навчання в університеті. Мій одноклассник Сергій, родом із Прилук, увесь час переконував нас, що його містечко — найкраще в Україні й усі люди неодмінно мусять його відвідати. Обіцяв, що якщо всі разом поїдемо до нього в гості. Через це, мабуть, його так і називали серед студентів — Прилуки... Але поїхати до Прилук тоді чомусь не склалося. Певно, зірки ще не так розташовувалися...

Побувати там уперше мені довелося лише нині. І, напевно, тільки зараз я зміг по-справжньому оцінити це містечко. Прилуки тепер — центр українського нафтодобування, місто з найкращим в Україні театральним майданом і старовинними будинками, відоме багатою історією і сучасними економічними досягненнями. Адже нині місто забезпечує 64% надходжень до бюджету Чернігівської області й 1% — до бюджету України.

Вважають, місто заснували 1085 року, воно згадується в “Повчанні” Володимира Мономаха та Іпатіївському літописі (1085—1092 рр.). З 1590 року Прилуками володів магнат О.Вишневецький. У 1648—1781 роках — центр Прилуцького полку. Місто розташоване там, де річка Удай робить крутий вигин. Такий крутий вигин на річці називають лукою. Назва міста могла бути утворена від одного з двох дуже схожих слів. Слово прилук означає “край закруту, коліно”; слово прилука (“прилучатися”) словник Грінченка тлумачить як “приєднання”. Проте в цьому словнику є й інше значення слова прилука — “поляна серед лісів”. Найвірогідніше, що в основі назви лежить лука, прилука — “закрут”.

З містом пов’язані долі багатьох відомих людей, але світову славу Прилуки здобули насамперед тим, що в другій чверті XIX сторіччя тут кілька разів був Тарас Григорович Шевченко. Читаємо в повісті “Музика”: “Якщо ви, ласкави, читальнику, любите старовину, то раджу вам, коли переїжджатимете через місто Прилуки Полтавської губернії, спинитися на добу в цьому місті, а коли це трапиться й не восени й не зимою, то можна зостатися й на дві доби...”.

З краєзнавцем Анатолієм Риженком ми поїхали до будинку Михайла Данчича — прилуцького чиновника, колекціонера стародруків і фольклору. Саме тут, мандруючи 1845 року Україною, побував Т. Г. Шевченко. Аль-

Фото Олени Шульги

ДОРОГОЮ З ЛУБЕН ДО НІЖИНА

бом 1845 року відкривається малюнками, виконаними Шевченком саме в Прилуках. На звороті першого ж аркуша художник накидає ескіз жанрової сцени і постать селянина з косою, над якою підпис — Данчич.

“Його садиба, — розповідає Анатолій Григорович, — займала більше половини кварталу і навіть частину сусіднього, в районі вулиць Кустівської та Шевченка, колишніх Михайлівської та Преображенської, а та площа, що нині засаджена парком, була раніше “Данчичевою левадою”. Із західного боку левади розміщувалися будівлі маєтку: два панські будинки, комори, клуні, стайні, кузня. Ще в другій половині XIX сторіччя частину левади віддали під забудову. Тут,

розповів ще одну цікаву історію про Шевченка. В лютому 1846 року поет їхав із Лубен до Ніжина. У Прилуках, коли на поштовій станції перепрягали коней, на сусідній вулиці трапився пожежа. Горіла вбога халупа, але гасили полум’я здебільшого євреї, бо там жив їхній одновірець. Тарас Григорович кинувся допомагати і нарівні з іншими виносив різний мотлох. Коли все скінчилося, Шевченко звернувся до присутніх українців-спостерігачів, докоряючи їм і доводячи, що “людина у скруті й біді, хоч би якої була нації, хоч би яку сповідувала віру, стає нам найближчим братом”.

Потім ми попрямували до Преображенської церкви, яку в Прилуках у 1859 році, під

поряд із маєтком, оселилися козаки Криво-ручки й Журавські, міщани Марченки, Стеценки, Нетребовські, Нефеди, Дроботи, Перепелиці, селяни Кошові й Котеленці. Їхні нащадки й нині мешкають на цих наділах. За радянської влади в садибі Данчича організували Кустівський колгосп, а будинок використовували під правління артілі. Вже після війни один із колишніх панських будинків розібрали і перевезли на фабрику господарських виробів. Розповідають, коли розбирали підвал будинку, хтось знайшов замуровану схованку, в якій були заховані пляшки зі старовинними колекційними винами”.

Косарем у альбомі Шевченка міг бути сам Данчич, адже він не був занадто великим паном, щоб не брати до рук косу на власній леваді, стверджували інші місцеві краєзнавці.

Анатолій Григорович

час своєї останньої подорожі, малював Шевченко. Ось як він згадує про це у повісті “Музика”: “... заходився рисувати прекрасно освітлену вечірнім сонцем кам’яну церкву, досить незграбної, однак оригінальної архітектури, збудовану полковником прилуцьким Ігнатом Галаганом, тим самим, що першим одійшов од Мазепи й перекинувся до царя Петра, за що по смерті полковника Носа, введений у звання прилуцького полковника і обдарований великими маєтностями в тому ж таки полку... Поки я рисував сей пам’ятник... сонце повисло над обрієм, і на вулиці показалася юрба школярів, на деякій відстані появилася й худенька, похила постать, з парасолькою замість ціпка в руці. То був Віргілій, і я мало не побіг йому назустріч”.

Анатолій Григорович вказав нам на місце, де стояла колись прилуцька гімназія, в приміщенні якої і йому до війни пощастило навчатися. Повітового вчителя Тарас Григорович називав своїм “Віргілієм” і навіть подав опис житла свого знайомого: “Кімнатка, в якій я двадцять літ тому прожив кілька днів по-бурлацькому, була та ж сама, та не та. Убогість та ж сама, та тільки убогість ця була вміта й прибрана жіночою рукою. На чистенькій підлозі чистенькі доріжки, на вікнах біленькі занавіски, на підвіконнях бальзаміни й герань у вазонах. Стіл, дощана канапа, табуретки липові ті ж самі, та вигляд мали інший. Щото жіноча рука в домашньому побуті навіть чепурного мужчины”.

Прилучина в житті й творчості Тараса Григоровича Шевченка посідає особливе місце. Перебуваючи в цьому мальовничому краї, ми побачили лише невелику частинку Шевченкових місць, а їх тут надзвичайно багато. Анатолій Григорович Риженко — колишній учитель історії Прилуцької неповної середньої школи № 13, визначив краєзнавство, а особливо дослідження шевченківської тематики, справою свого життя. “Слово Просвіти” неодмінно понаймає найближчим часом своїх читачів із його доробком.

Наостанок скажу: нині пам’яті своїх пращурів прилучани присвятили краєзнавчий часопис “Прилуки. Фортеця”, який видають із ініціативи і за кошти приватного бізнесу, а серед авторів журналу — не лише краєзнавці та письменники краю, а й місцева молодь. Перше число часопису успішно розійшлося серед мешканців Прилук, дехто брав по кілька примірників, щоб переслати родичам і друзям, котрі живуть в інших містах і країнах. Як каже Анатолій Риженко: “Дуже важливо в наш час, аби цей журнал з’єднав прилучан усього світу”.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Наступного року Україна відзначатиме 300-річчя Полтавської битви. Володимир Панченко, професор, доктор філологічних наук вважає, що ця історична подія для України обернулася катастрофою. Власне, в його інтерв'ю для “Слова Просвіти” більше буде про день нинішній. Про те, чи спроможна українська влада у 2009 році гідно розставити історичні акценти, читайте у наступному числі нашої газети.

ВІД ВАРВАРСЬКИХ РУЇН — ДО КНЯЖОЇ СЛАВИ

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

КАМІНИ XVII СТОРІЧЧЯ
ВЖЕ НЕ ГРІТИМУТЬ
ЗАМОК

Питання про збереження історичних, культурних та архітектурних пам'яток старовинного Дубна, а найперше — замку князів Острозьких XV сторіччя, постало ще раніше, ніж п'ятнадцять років тому, — констатує Петро Смолін. — Тоді місцева влада якось намагалася зарадити остаточному знищенню пам'яток минулого, але це були малоефективні заходи загального планування в тодішній системі управління. Потрібні були ентузіасти, подвижники, а таких виявилось небагато.

На початку 90-х років, після передачі замку із балансу Прикарпатського військового округу на баланс Рівненського головного управління архітектури, ремонтнореставраційні роботи проводило Волинське управління реставрації та Рівненський центр “Середовище”.

У лютому 1992 року замок прийняла на баланс Дубенська міська рада, при якій створили мале державне підприємство “Відродження” для проведення реставраційних робіт. І тут варто чесно зазначити — роки господарювання в замку центру “Середовище” і Волинського реставраційного управління фактично перетворилися на роки руйнування, а не відродження. Зокрема, результатом недбалства став вибух котлів опалення, який призвів до значних пошкоджень будівлі. Дивним навіть для дилетантів видається той факт, що кваліфіковані реставратори зняли з даху палацу князів Любомирських стару черепицю, а тимчасову покрівлю поставили лише через півроку, коли дощі вже зробили свою справу: стічні води знищили перекриття. Взагалі, не цілком зрозуміла поведінка гореставраторів, які за державні кошти руйнували національні надбання: побито каміни XVII сторіччя, знято й вивезено в невідомому напрямку паркет. Дійшло до того,

Княжий замок у місті Дубні став символічним пристанищем для легендарного “Тараса Бульби”, спізнав на своєму історичному шляху і славу, і наругу. Ще не так давно, у вісімдесятих роках минулого сторіччя, тут поміж голими стінами та руїнами панувала пустка, шугав вітер забуття, пророкуючи славній твердині безславний кінець. Але, слава Богу, доля розпорядилася по-іншому — за незалежної України почалося відродження замкової споруди, а у 1993 році Дубенському замку присвоїли статус історико-культурного заповідника. Відтоді бере початок його “нова ера”, а нещодавно Державному історико-культурному заповіднику м. Дубна виповнилося 15 років.

Найбільше вітальних слів у час ювілею прозвучало на адресу директора заповідника Петра Смоліна. У свою чергу Петро Петрович повідомив чимало нового та втаємниченого з історії становлення Державного історико-культурного заповідника м. Дубна, який, сподіваємося, невдовзі статус державного змінить на статус національного. Принаймні, на Національній раді з питань культури і духовності при Президенті України це питання уже почали розглядати.

що із замкової території вже вивозили камінь із розібраних середньовічних мурованих оборонних стін.

Хоч коштів не вистачало, підприємство “Відродження” все ж провело капітальний ремонт частини даху на палаці князів Любомирських і казематів, які руйнувались, а також виконало значні роботи з благоустрою території і охоронної зони.

ВІД ДЕРЖАВНОГО —
ДО НАЦІОНАЛЬНОГО

Отримавши підтримку від представника Президента України в Рівненській області Романа Василюшина і представника Президен-

Міський голова Леонід Дудко, заступник начальника облуправління культури Світлана Хом'як, голова товариства українців у Республіці Білорусь Галина Калюжна та директор Волинської облдрукарні Дмитро Головенко під час свята

та України в Дубенському районі Василя Мамчура, — продовжує свою розповідь директор заповідника Петро Смолін, — керівництво підприємства “Відродження” звернулося безпосередньо до віцепрем'єра Миколи Жулинського з пропозицією про надання місту Дубну статусу заповідника. Це передбачало перспективу залучення державних структур до конкретних кроків зі збереження цілого комплексу пам'яток нашого міста. Микола Жулинський домогся позитивного вирішення цього питання на державному рівні. У 1993 році Кабінет Міністрів України ухвалив постанову “Про Державний історико-культурний заповідник м. Дубна”. До складу заповідника увійшла низка житлових будинків XVIII — поч. XX сторіч, храмів, замковий комплекс, а також краєзнавчий музей з науковою і матеріальною частиною. Всього — 29 об'єктів.

Варто зазначити, що велику підтримку заповідник із перших днів його створення отримав від знаменитих земляків — директора Львівської галереї мистецтв, Героя України Бориса Возницького, археолога, доктора історичних наук Ігоря Свешнікова, фітотерапевта Івана Носаля, які передбачали велике майбутнє міста Дубна як історичного та культурного центру краю.

Значимість заповідника в Дубні для рідного краю і всієї держави довів Ігор Свешніков своїми першими в історії міста і останніми в його житті археологічними розкоп-

ками на території замку, результати яких виявилися ще одним науковим відкриттям ученого.

Невіддільною ланкою в діяльності заповідника є його наукова частина, яка, крім досліджень історичного минулого Дубна і краю, створює експозиції виставок, проводить наукові конференції, видає книжки, буклети, бере участь у різноманітних телевізійних передачах з метою залучення відвідувачів до огляду середньовічного замку та його експозицій. Діє також наукова бібліотека, створена на базі вітчизняних друкованих джерел та іноземних видань, надісланих українською діаспорою США, Канади та інших країн. Замкове дворище — це теж своєрідна експозиція, створена руками всього колективу. Напевно, відомий садовод XVIII сторіччя Діонісій Міклер подивувався б гармонійному поєднанню зелених насаджень та квітів, які з весни до осені милують погляди численних туристів зі всього світу.

Державні кошти, яких, чесно кажучи, надходить надзвичайно мало, йдуть на капітальний і косметичний ремонт об'єктів. Проблемним питанням і нині є неякісне виконання робіт у замку окремими реставраційними організаціями на державне замовлення.

Проте, попри проблеми, заповідник живе і впевнено виконує своє призначення — збереження та примноження скарбів історії, виховання нового покоління свідомих українців.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Валентина ДАВИДЕНКО

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Уляна ГЛІБЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301231
Наклад — 26500

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

4 820095 780016

ІМ ПІДКОРЯЄТЬСЯ ОЛІМП!

Святослав МІЗЕРНЮК
Фото автора

“Сходи до мети — твій шлях до перемоги...” Так починається пісня “Чемпіони”, виконана Віталієм Козловським, яка визнана офіційною Олімпійської збірної України на Іграх XXIX Олімпіади в Пекіні. Урочисті проводи спортивної делегації відбулися пізно ввечері 27 липня в Києві на майдані Незалежності.

З вітальним словом до спортсменів звернувся Президент України Віктор Ющенко: “Ви представляєте на Олімпіаді передовсім велику європейську державу, славний український спорт і свої власні амбіції. У Софії Київській Вселенський Патріарх освятив ікону Ісуса Христа, Спасителя світу... Маю велику честь передати вам, нашій олімпійській збірній делегації благословення Патріарха й сказати, що ця Ікона дарує необмежені можливості кожному українському спортсменові, який братиме участь у XXIX Олімпійських іграх. Щасливої дороги вам, переможних змагань та з перемогою повернутися додому. В добру путь!”

Зі справжнім святом спорту, яке через 12 днів стартує у Пекіні й об’єднає понад 5 мільярдів людей із різних куточків Планети, віншує президент Національного олімпійського комітету, Герой України Сергій Бубка: “Гідне місце на цьому спортивному форумі посядуть наші олімпійці. Вітаємо вас, справжніх героїв нації, які виборили почесне право захищати честь країни на змаганнях найсильніших атлетів світу. Вся Україна вболіватиме за вас і серця мільйонів битимуться в унісон”.

Урочиста хода Хрещатиком

Чемпіон XVII Олімпійських ігор з легкої атлетики у Римі Віктор Цибуленко передав спортсменам український прапор: “Дорогі наші олімпійці! Мені як членові Української академії спорту випала нагода привітати вас і побажати успіхів! Сам пройшов три Олімпіади й хочу дати вам три поради, але... передумав і назву лише одну — *не запізнитися на старті, а ще краще — на фініші!*... Легкої посадки вам у Пекіні!”

Взявши з рук Віктора Цибуленка прапор, чемпіон Всесвітньої універсиади, багаторазовий чемпіон і рекордсмен України з легкої атлетики Сергій Демидюк звернувся до учасників свята: “Наша Олімпійська збірна з честю пронесе його на Іграх у Пекіні. Хочемо, щоб нас підтримала вся Україна. Вболівайте за нас!”

Міністр у справах сім’ї, молоді та спорту Юрій Павленко переконаний, що з цієї хвилини разом зі спортсменами, які виходитимуть на Олімпійський старт у Пекіні, йтиме вся держава Україна: “Найголовніше для кожного — віра в перемогу, в свою країну та патріотизм і розуміння того, що за кожним із них є великий український народ! Хочу передати слова вітання від усього Кабінету Міністрів та прем’єр-міністра Юлії Тимошенко. Бажаю, щоб Українська олімпійська збірна виступила якнайкраще і довела, що український народ — це велика спортивна нація”.

Як символ любові, надії, натхнення та сподівань на все найкраще олімпійцям підносять вишиваний рушник — оберіг України. На емблемі нашої Олімпійської збірної цього року — двійко Лелечат, які полетять разом зі спортсменами до Пекіна...

Очевидно, що для кожного спортсмена Олімпійські ігри — це велика мета. Щоб відчувати щасливу мить перемоги, заради неї віддають роки напруженої праці. Тому кращі із кращих, які здобули право представляти нашу державу, їдуть на ці змагання.

За олімпійські нагороди в Китаї змагатимуться 254 українських спортсмени, їм допомогатимуть 160 членів тренерського та іншого персоналу і 25 — офіційного штабу. Цьогорічна збірна України на Іграх у Пекіні має рекордну кількість спортсменів, адже на попередніх літніх Олімпійських іграх Україну представляли: в американській Атланті у 1996 році — 230 спортсменів, в австралійському Сіднеї в 2000 — 231 спортсмен, у грецьких Афінах у 2004 — 245.

Нині до Піднебесної їдуть сім Олімпійських чемпіонів минулих років, а також 97 атлетів, які успішно виступали на багатьох змаганнях впродовж останніх років. Українці змагатимуться у 28 видах спорту: бадмінтон, бокс, боротьба — вільна, греко-римська; важка атлетика, велоспорт-трек, велоспорт-шосе, веломаунтенбайк, веслування — академічне, на байдарках і каное; вітрильний спорт, гімнастика — спортивна, художня; дзюдо, плавання, плавання синхронне, кінний спорт, легка атлетика, стрільба — з лука, кульова, стендова; стрибки — на батуті, у воду; сучасне п’ятиборство, теніс, настільний теніс, триатлон, фехтування.

Українська держава фінансово заохочуватиме переможців олімпіади. Про це в інтерв’ю 5 каналу Юрій Павленко повідомив: “... Урядом затверджено розмір одноразових винагород: золота медаль — 500 тисяч гривень, срібна — 350, бронзова — 250.

А Президент майже удвічі збільшив олімпійські стипендії — для олімпійських чемпіонів, чемпіонів світу, чемпіонів Європи. Стипендії виплачуватимуть переможцю Ігор щомісячно у розмірі 15 тисяч гривень упродовж двох років. Це стосується також і тренерів, і є надзвичайно важливим підтвердженням того, що держава серйозно ставить до своїх спортсменів та готова зробити все, аби вони разом із тренерами досягали максимальних успіхів для своєї країни.”

На урочистій церемонії відкриття Ігор XXIX Олімпіади в Пекіні український прапор нестиме найтитлованіша спортсменка збірної — чотириразова Олімпійська чемпіонка, Герой України, плавчиня Яна Клочкова.

На відкритті й закритті Олімпійських ігор збірна України крокуватиме у парадній формі: сині піджаки з жовтим кантом, білі брюки й жовті спідниці. Ця кольорова гама, за словами дизайнерів, виглядатиме досить ефектно під час телевізійної трансляції.

Як повідомляють у Національному олімпійському комітеті України, парадну олімпійську форму, — 600 комплектів її виготовили в Італії, — створила для української команди

Лелека — символ олімпійської збірної України

творча група компанії Bosco di Ciliegi. Розробляючи дизайн та ескізи парадної форми, фахівці консультувалися зі спортсменами, щоб максимально врахувати їхні побажання та пропозиції. Ця форма українських спортсменів виглядає сучасно: творці одягу переконані, що досягли мети. Вони сподіваються, що їхній одяг сподобається всім, хто вболіватиме за українську команду. А щоденним спортивним екіпуванням наших олімпійців забезпечила компанія Nike.

Щоб українці почувалися на Олімпіаді в Китаї комфортно, 8 серпня, 8 року, о 8 годині, у 8 хвилин і 8 секунд (8 — значення числа для Піднебесної) у Пекіні разом із відкриттям Олімпіади урочисто відкриють Український дім. Саме він стане рідною домівкою для спортсменів, тренерів та членів офіційної делегації. За повідомленням прес-служби Національного олімпійського комітету, над створенням “куточка України” в далекому Пекіні працювали справжні професіонали.

Як каже начальник Управління розвитку національного олімпійського руху НОК України Мирослав Грабовецький, дизайнери зробили все можливе, щоб якомога точніше передати колорит нашої держави, максимально розкрити український характер і щедрість душі. Організаційну допомогу надавало Посольство України в Китайській Народній Республіці.

Український дім діятиме впродовж Олімпійських Ігор та стане не лише місцем проведення урочистих заходів, а й затишною домівкою, де кожен зможе відпочити у комфортній атмосфері і, звісно, скуштувати страв національної кухні...

А ми в Україні будемо всі вболівати за нашу команду та чекати на її перемоги. Як там у згаданій пісні співають: “...Ми, усі ми — чемпіони, чемпіони, // Отже нам підкориться Олімп! // Наш золотий Олімп!”

Петро АНТОНЕНКО

Всеукраїнську конференцію журналістів “ЗМІ і законодавча влада — регіональний вимір” очікували як серйозної розмови про наболілі проблеми українських медіа. Адже організаторами її були Комітет Верховної Ради з питань свободи слова та інформації, Програма сприяння парламенту України університету Індіани (США) та Українська освітня програма реформ. Тобто поважна державна інституція та дві громадські, недержавні, що вже не перший рік підтримують українські демократичні реформи, зокрема в царині медіа. Журналістів із різних регіональних ЗМІ у будинку парламентських комітетів, де працювала конференція, зібралось понад півсотні.

На жаль, реалії виявилися гіршими від очікувань. Представники вищої законодавчої влади, м’яко кажучи, ухилилися від обговорення проблем українського медіапростору. Із заявлених у програмі конференції виступів голів усіх 5-ти фракцій Верховної Ради до журналістів прийшов лише один — Володимир Литвин. Та й той, мабуть, тому, що хотів презентувати представлену ним того самого дня в парламенті програму виходу з політичної кризи. На відкриття конференції не прибула навіть голова парламентського комітету, яка була од-

МЕДІАБАЛАЧКИ

ним із організаторів заходу, — Ганна Герман. А вона мала робити основну доповідь “Сучасний стан свободи інформації і законодавче забезпечення неупередженості ЗМІ”. Мабуть, із “сучасним станом свободи інформації” в нас усім усе зрозуміло. Як і з “неупередженістю ЗМІ”.

Оскільки ключовим моментом конференції мала стати саме законодавча робота в царині медіа, то кілька наболілих проблем не могли оминати увагу колег. Про це з бо-лем говорили і самі журналісти у стихійній дискусії, й представники громадських інституцій-організаторів, яких, схоже, проблеми наших медіа турбують більше, ніж представників влади.

Передовсім варто сказати про підвищення престижу професії журналіста, його соціальний захист на противагу небезпечній тенденції в суспільстві — зниження престижу журналіста як особистості і медіа загалом. Ось уже два місяці в парламенті перебуває і Закон “Про державно-правові гарантії захисту професійної діяльності журналістів”. Поки що його не внесено на розгляд Верховної Ради. У ньому є положення, які повторюють вже чинні в Законах

“Про пресу” і “Про інформацію”. Схоже, у нас проблеми з виконанням чинних законів, бо їхні положення треба дублювати в нових. Але загалом законопроект непоганий, лише чекати на його ухвалення, мабуть, доветься довго.

Існує ще дві давно наболілі проблеми, про які теж ішлося на конференції. Перша — створення в Україні суспільного телебачення і радіо. На нагальну потребу цього задекларовано на найвищому рівні, але котрий рік тривають лише розмови. Нещодавно питання про суспільне мовлення розглядали на Раді національної безпеки й оборони, адже йдеться про інформаційну безпеку держави. Згідно з рішенням РНБО, Президент України дав доручення відповідним структурам у двомісячний термін підготувати потрібні документи для створення суспільного мовлення. Але два місяці давно минули, а віз і нині там.

Друга надзвичайно болюча тема — роздержавлення мас-медіа. Стільки заяв, планів, концепцій закликів і заклинань, а ефект поки що нульовий. Це найбільше стосується саме регіональної преси, яка досі живе значною мірою за комуно-радянськими тра-

диціями і на яку чинять шалений тиск політики й політики. Досить подивитися на шпальти цієї беззахисної перед місцевою владою і перед безжалюсним ринком преси, щоб переконатися: тут реформи не просто назріли — вони потрібні, як повітря.

Ось про ці й багато інших негайних проблем варто було б поговорити на конференції. Але у політиків із Печерських пагорбів на це не знайшлося часу. Медіа цікавлять їх лише так: скільки кого і як покажуть у новинах, бажано в позитивному ракурсі. Так сказав на конференції один високий державний посадовець, який все-таки знайшов час прийти до журналістів — голова Верховної Ради України Арсеній Яценюк. На відміну від своїх колег-парламентаріїв, Арсеній Петрович не просто вислухав журналістів, а й показав, що він розуміє, що таке ЗМІ в нормальному демократичному суспільстві.

Можна, звичайно, довго дискутувати, чи погані у нас медіа, низький рівень свободи слова, що недосконале суспільство, чи навпаки — засоби масової інформації винні, що воно таке. Але мабуть, ми всі, зокрема наша еліта, національно-демократичні сили ніяк не дійдемо до розуміння потреби свободи слова, свободи духу. Натомість — медіабалачки. І це стосується не якоїсь конкретної конференції, а загально-суспільної ситуації.

Маргарита ЗАЙЦЕВСЬКА

Як совісних зусиль тобі не шкода, —
То в слухний час з'єднає труд і хіть
Тебе з мистецтвом.

Вольфганг Гете

Ранок. Скульптор зібрався до майстерні.

— Вітання Миколі Васильовичу!
— Обов'язково!

Взаємоусмішки. І майстер іде до праці, де на нього чекає Микола Васильович Гоголь. Часів написання “Вечорів на хуторі...”

Вони “давні друзі”, хоча скульпторові Борису Довганю лише 80, а Гоголю наступного березня буде 200! Гоголь — це герой багатьох років творчого життя Бориса Степановича. Його невелика за розміром композиція “Миргород” (власне — “Гоголь”), яку не сприйняли в ті давні часи місцеві законодавці в мистецтві, причарувала музейного фахівця з Москви і тепер прикрашає музей Гоголя в столиці сусідньої держави... Але великий світовий письменник українського коріння і українського духу весь час живе в душі скульптора. І ось тепер він творить великий (хоча б і для Миргорода!), скульптурний образ геніального письменника. Та почнемо оповідь про делікатного і мужнього митця з глибин часу.

У Києві на знаменитій Куренівці вісім десятиріч тому в родині шевців Олександри і Степана Довганів народився хлопчик, Борис. Рано почав малювати. Згодом — ще й ліпити. Зовсім юним реставрував ліпнину на фронтоні зруйнованого війною Київського державного університету. Трохи згодом навчався у Київському художньому інституті. Найкращий учитель — Іван Макогон, автор меморіального пам'ятника Михайлові Грушевському. З Макогоном були друзями все життя. І він навіть любив відпочивати на природі разом із родиною свого учня.

У 1960-му під керівництвом свого вчителя разом з Володимиром Луцаком та монументалістами Степаном Кириченком і Надією Клейн Борис Довгань створив кольорову мозаїчну скульптуру “Україна” (заввишки 5,5 м) для Декади українського мистецтва у Москві. Після завершення свята цю величну скульптуру встановлено в Черкасах. Через якийсь час вона звідти зникла. А робота була прекрасна. Чи вкрали і продали, чи зруйнували — невідомо, нема в кого запитати — начальників багато помінялося. І часи перехідні — ніхто ні за що не відповідав.

Борис Степанович мав дружні стосунки з великим Іваном Кавалерідзе. 1980-го року разом із В'ячеславом Клоковим і архітектором Флоріаном Юр'євим Борис Довгань відновив у бронзі зруйнований часом шедевр Івана Кавалерідзе — перший пам'ятник Тарасові Шевченку, виготовлений у бетоні 1918 року в Ромнах.

Далекі нащадки вивчатимуть сьогоднішня, образи видатних людей нашого часу за скульптурними портретами і композиціями, пам'ятниками роботи Бориса Довганя, подвижника українського мистецтва, який належить до плеяди шістдесятників.

У середині 60-х та 70-х років, після короткої хрущовської відлиги, посилюється імперський гніт, починається нищення нового покоління інтелектуалів — позбавлення права на працю, обшуки, тюрми, заслання. У ті роки легко було вибивати собі звання і фальшиву славу, ліплячи нескінчених лєнінів, які кудцю дланню вказували напрямом до комунізму. Небезпечно було в ті часи навіть просто спілкуватися між собою людям талановитим, мужнім, патріотичним. За ними одразу стежили.

“... У той час я ліпив Григорія Кочура, нашого знаменитого перекладача, літератора, який на той час пройшов уже тоталітарні концтабори, — згадує художник. (Твір зберігається тепер у Музеї-архіві літератури, а його повтор у мармурі прикрашає хату-музей Григорія Кочура в Ірпені). — З Кочуром до майстерні щоразу заходила група молодих літераторів, які заповнювали всю майстерню. Працюю і слухаю весь цей мудрий літературний народ — цікаво. Чогось запам'яталося: Кочур на своєму позувальному троні, спершись на знаменитий портфель, навпроти, на старенькій каналці у вільній позі — Василь Стус... На моє прохання попозувати Василь погодився, лише

Народжується пам'ятник геніальному синові Полтавщини

спитав, чи можна читати і курити. Так він мені й позував...”

Портрет великого поета створено в 1968 році. Автор відлив його у чавуні. Фоторепродукції цього твору прикрашають нині багато видань про Стуса, книжки його поезій. Скульптуру експонували на кількох престижних виставках у столиці. Прах поета В. Стуса, замученого в концтаборі на Північному Уралі, врешті покоїться в рідній землі, а його скульптурний образ тепер — власність Національного художнього музею України. Хотілося б лише, аби він завжди був представлений у експозиції.

Василь Стус був другом родини Довганів. Сталося так, що дружина художника Рита Довгань звернулася до аспіранта Інституту літератури ім. Шевченка АН України Василя Стуса з проханням написати для газети “Друг читача” рецензію на щойно видану збірку поезій М. Бажана. Василь погодився. Заприсяжилися. Згодом потоваришували родинами. А потім — лиха година: в 1965 році Василя звільняють з аспірантури, дружину скульптора виганяють із редакції. І знову — доля: після кількох років поневірянь, безробіття зустрілися з Василем у

Пам'ятник репресованим художникам

МАЕСТРО

відділі Інформації Міністерства промисловості будматеріалів. Ми тепер — “інженери”. Близенько майстерня скульптора. Борис почав ліпити Василя...

Пам'ять про нього свята для цієї сім'ї. Його книжки, як і “Кобзар” Шевченка, тут настільні. Їх постійно читають, його поезії знають і вчать вже і молоді, і наймолодші покоління родини, її друзі. До образу Василя Стуса Борис Довгань звертався ще кілька разів. Створив його портрет у мармурі для столичного музею “Меморіал”. Пам'ятник-бюст роботи майстра встановлено на батьківщині поета — в селі Рахнівці на Вінниччині. Є в Бориса Довганя й скульптура Василя на повний зріст. Гордий, красивий, весь у своїх думках, і водночас — з нами. Дивовижно відчув душу Поета. Так кажуть усі, хто знав Василя. Можливо, влада колись спробоується (а це потрібно вже тепер!) встановити в центрі Києва пам'ятник великому Поету.

Тут варто згадати композицію “Поет і кат”. Пам'яті Франсуа Війона. Середньовічний кат у масці з сокирою наготові — за спиною Поета. А Поет — саме натхнення, творчий порив! Шевченкові, Франкові, Зерову, Стусові та ще багатьом присвячено цей промовистий твір: над словом правди завжди нависала сокира.

У незабутні 60-ті Борис Довгань виліпив також портрети правозахисника і літературознавця Івана Світличного, видатного українського композитора Леоніда Грабовського, зацькованого владою за те, що не писав кантат про КПРС; портрети українських вчених, правозахисників Генріха Дворка і Юрія Кочержинського, знищеного у 30-ті поета-неокласика Миколи Зерова. Зберіг для нащадків Борис Довгань і образ (бронза) одного з найталановитіших живописців сучасності Анатолія Лимарева. Варто згадати портрет доньки Катерини, живописця, реставратора, яка свого

часу реставрувала живопис у Козелецькому храмі, в Андріївській церкві, надбрамній церкві у Лаврі.

У галереї скульптора — образи багатьох найдостойніших синів і дочок України: портрети (круглі і рельєфи, переважно в бронзі) Григорія Сковороди, Лесі Українки, Бориса Антоненка-Давидовича, Михайла Драгоманова, Олександра Богомазова, Павла Чубинського... Фойє Державної публічної бібліотеки ім. В. Вернадського прикрашає величне скульптурне погруддя В. Вернадського роботи майстра.

Працює Борис Степанович і над композиціями. Є роботи, що осмислюють, узагальнюють дещо абстрагують певні явища життя: “Зустріч”, “Піраміда”, “Розмова”, “Ожеледь”. У них ціла гама психологічних ситуацій. Велику мужність треба було мати, аби в тоталітарні часи створити композицію “Шмон (Архіпелаг Гулаг)”: з виразом садистської втіи ординця кадебіст шукає в кишені, а другою рукою ніби в душі — крамолу. Його жертва — змучений, з піднятими руками, але незламний, спокійний чоловік, недоступний карателів. Не побачить кат сльози його. Твір — посвята всім, хто йшов страсною стежею за волю України. Це й пересторога на майбутнє.

Колись художник зробив велику композицію “Скорботна Муза”. Її визнало націоналістичною, звичайно, у комуністичному розумінні. Очевидно за те, що автор одяг-

нув Музу в українську сорочку. Заборонили. І стояла вона (в гіпі) в коридорі біля майстерні. Вандали розбили її на шматочки! Майстер терпляче зібрав їх і поновив роботу. У наш новітній час Борис Довгань подарував її Києву. Бронзову скульптуру-пам'ятник художникам—жертвам репресій поставлено біля Київської національної академії. На пам'ятнику виписано 41 світле ім'я розстріляних, замучених: Михайла Бойчука, Василя Седляра, Олександра Мурашка, Олександра Рубана, Алли Горської та багатьох інших. Біля цього пам'ятника майбутні митці посвячують у студенти.

Небайдужі кияни і до паркової композиції “Тетяна”, яка прикрашає парк О. Пушкіна.

Бібліотека для дітей та юнацтва на Нивках пишається своїм мистецьким оформленням: композицією з рельєфних портретів українських та зарубіжних письменників — Шевченка, Лесі Українки, Франка, Тичини, Гомера, Андерсена та інших. Композицію вічнає круга скульптура юнака з книжкою. То все — твори Б. Довганя.

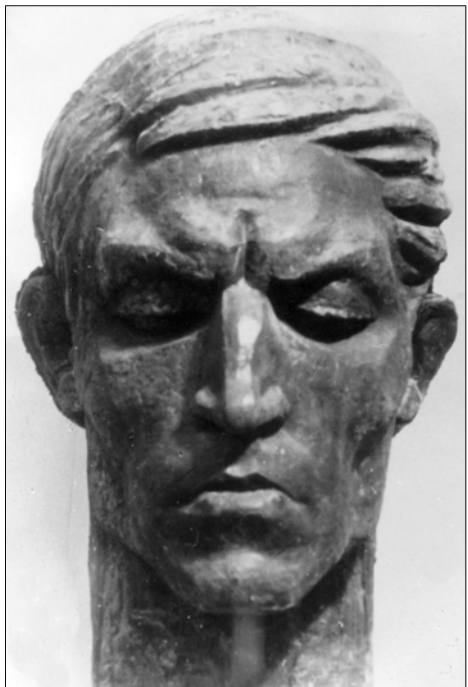
Та не всім роботам так пощастило. Дуже пишались мешканці Березняків у Києві скульптурною композицією “Материнство”, виконаною у кованій міді, і раптом найшла чергова хвиля боротьби з “недостатньо соціалістичним мистецтвом”. За вказівкою парткерівництва (це було перед Олімпійськими іграми в Москві у 1980 р.) чистили Союз “нерушимий” від небажаних людей і “безідейного” мистецтва. Poznoscили з київських вулиць та парків кілька прекрасних робіт, в тому числі й “Материнство” Довганя. Ще трагічніша доля трифігурної композиції в бронзі “Музика” (скрипалька, флейтистка й співачка), яку художник виконав у 80-х роках на замовлення Київської адміністрації для скверу навпроти Національної музичної академії. Твором захоплювалися всі, хто його бачив. Елегантний, естетичний, у високому класичному звучанні, він був визнаний художньою радою Спілки художників найкращим твором року. А далі почалися “дива”: протягом 20-ти років із невідомих причин (а може, і відомих!) її не дозволяли встановити. Начальники змінювалися. Хтось диригував. Врешті автор побачив “Музику” на території зеленого господарства Києва, на даху якоїсь будівлі, в розібраному вигляді. Доки намагався щось з'ясувати, у 2002 році її знищили: розпиляли й розікрали. Страшний детектив. І все це скульпторові треба було пережити! Може, б і не згадувати? Але треба. Аби не повторювалося таке дикунство, варварство щодо мистецтва, успадковане від комуноімперської доби.

Кияни часто зупиняються біля великих рельєфів (бетон) на теми освоєння людиною світу, різних наук. Вони розміщені на фасаді Інституту інформації (архітектор Ф. Юр'єв) у Києві на Либідській площі. “Космос”, “Енергія”, “Біологія”, “Кібернетика” — всього дев'ять композицій. Цей ансамбль — взірць гармонії архітектури і скульптури.

Ще один епізод творчого життя. У роки революції, а потім війни в Гурзуфі, на території знаменитого ще в царські часи курорту, було знищено всі старовинні декоративні скульптури. Міське керівництво 80-х років минулого століття вирішило їх поновити. Борис Довгань, залучений до цієї роботи, запропонував поставити на території курорту ще пам'ятник О.С.Пушкіну, бо юний поет (1820 р.), мандруючи півднем із Раєвськими, саме тут, в Оливковому гаї на крутому березі, любив милуватися красою моря, складав чарівні поетичні рядки... Ідею було сприйнято. І тепер у Гурзуфі, люди милуються пам'ятником юному російському поетові роботи українського митця.

Твори Б. Довганя знають у багатьох країнах. Є вони в Німеччині, Англії, Франції, в США, Канаді.

А сивоголовий, але молодий душою митець працює далі. У майстерні з'явилися нові твори — мармурові і бронзові торси — відгомін розкішної антики, делікатна, елегантна “Батерфляй”, композиція-постава

Василь Стус

заного в Україні й світі майстра скрипок, композитора, архітектора Флоріана Юр'єва. Залюблений Борис Степанович у музику великого Моцарта. Довго працював над скульптурним втіленням цього світлого генія. І створив натхненну композицію “Лакримозо (Моцарт)”. Цей твір присвятив своїй внучці — оперній співачці, блискучій виконавиці моцартівських арій Стефанії Довгань.

У недавні часи Борис Степанович виліпив генія українського вокалу Бориса Гмирю. Скульптор був особисто знайомий зі співаком. До квартири Бориса Романовича на знамениті вечори його пам'яті, які організовувала дружина Віра Августівна, Довгань, було, приходили всією родиною. Ця робота Бориса Довганя — данина шани великому українському артистові. До слова, інтелектуальний Київ давно вже чекає на пам'ятник у столиці знаменитому басу Борису Романовичу Гмирі, співакові зі світовим ім'ям.

Десять років тому в Національному художньому музеї відбулася виставка робіт Б. Довганя. Перша і єдина за все творче життя. Дотепер працівники музею згадують, як щодня було багатолюдно на цій виставці. Подамо кілька відгуків його шанувальників.

“Вражені Вашим глибоко філософським та водночас ліричним мистецтвом...” (Група інженерів). “Спасибі Вам за пам'ять і правду...” (Пилипенко). “Слухали музику Ваших рук — і так побожно і ясно від неї в душі...” (Боринські з Карпат). “... Мистецтво великого художника Бориса Довганя має в серці те, що не вмирає — це виразна україн-

ська національна ідея, втілена в чудових образах Миколи Зерова, О. М. Холодного, Івана Світличного, Василя Стуса Микола Плохотнюк”.

Теплішає на душі від такого сприйняття мистецтва. Та спочивати ніколи. І він щоранку поспішає до майстерні.

Таке буває раз у житті: Нунціатура заговорила поважному творцеві скульптурну постать великого гуманіста нашого часу — Папи Римського Івана Павла II. Довгі місяці напруженої праці. Нині скульптура у бронзі прикрашає Посольство Ватикану в Києві. А для греко-католицької церкви Святого Миколая (на Аскольдовій могилі) Борис Довгань (у співавторстві із скульптором Павлом Боцвіним) створив композицію “Папа Іван Павло II молиться до ікони матері Божої Зарваницької”. Пам'ятник Папі — місце паломництва киян і гостей Києва. Виконаний в улюбленому автором класичному стилі, цей твір приваблює ще й дивним проникненням у добру і мудру душу великого громадянина Землі.

Особлива сторінка творчості вдумливого майстра — численні меморіальні пам'ятники: всесвітньо відомий народний художник Марії Приймаченко (співавтор архітектори Юр'єв і монументаліст Олександр Мельник), славетному українському диригентові Віктору Іконнику, живописцю М. Глуценку, кінорежисеру В. Денисенку, головному режисеру театру ім. І.Франка Сергію Данченку та багатьом іншим. Торік на Байковому цвинтарі відбулося урочисте відкриття пам'ятника (архітектор А. Ігнащенко) великій патріотці Славі Стецько: до великого хреста з червоного граніту, поставленого на плиту чорного каменя, зліва і справа схилилися два білих янголи... Величній людині — величний пам'ятник.

Для історії важливий і такий факт: Борис Степанович разом із архітектором Юр'євим є автором попереднього герба Києва — “Золота квітка каштана”.

Варто згадати ще одну нелегку, водночас делікатну роботу скульптора. Відомо, що посмертна маска зберігає для нащадків пам'ять про людину. Їх робили ще в часи стародавніх Єгипту та Риму. З Тараса Шевченка знімав посмертну маску відомий скульптор Клодт. Борис Степановичу випала честь зняти посмертні маски з великих наших сучасників — письменника Бориса Антоненка-Давидовича та диригента Стефана Турчака.

...У майстерні панує активне творче життя. Завершено рельєф на мармуровому блоці на євангельський сюжет “Моління про чашу”. Це велична групова скульптура: на одній площині Христос у молитві, на другій — поснулі його учні Петро, Яків та Іоанн. А він же просив їх не спати, бо знав, що по нього прийдуть, аби заарештувати! Навколо фігур — оливковий гай. Кілька років натхненої, терпеливої праці пішло на створення цього шедеву! Шедевр поки що в майстерні. А міг би бути окрасою храму.

Неймовірна, як на одне життя, кількість робіт у граніті, мармурі, чавуні, бронзі, міді, теракоті. І порахувати неможливо! Оглядаючи їх, осмислюючи, відчуваєш, що його пластична мова, попри десятиріччя скрутих для творчості умов тоталітаризму, ввібрала в себе дух і форму українських творців просвітлених двадцятих років минулого століття, надихалася мистецтвом антики і світових геніїв попередніх століть. Попри спокуси суєтних мод часів минулих і теперішніх він працює переважно в стилі високої класики, працює професійно, шанобливо ставлячись до об'єкта скульптури. Духовність і краса — виразні ознаки його творів.

Борис Довгань дуже пишається своєю премією імені Василя Стуса. Він — заслужений діяч мистецтв України. Його мистецтво люблять.

Майстер постійно в роботі... Коло нього вже... два Миколи. На щастя, кажуть в народі. З душі, з уяви постає з глибини і величчя наш поет Микола Вінграновський, який ще так недавно був із нами... Думка і серце, рука і стек у неспокої: тут треба трошки зняти, тут у погляді щось переосмислити... Словом, постійний труд, копіткий, вимогливий, часом виснажливий, але — натхненний. День за днем, десятиліття — творча праця, яка облагороджує світ.

Скульпторів Борисові Довганю — 80. Вітаємо! Здоров'я, щастя, творчої наснаги!

дещо зі своїх подорожніх поетичних нотаток.

Добра і здоров'я, натхнення і козацького духу Вам на многії літа!

Олекса Ющенко

НА КУПАЛЬСЬКОМУ СВЯТІ

Отут курені наших селищ постали,
Де близько у лузі плин тихий ріки.
Свято Купала не вперше стрічали,
Як предки, врочисто мої земляки.

Коровинці тут, Кулишівка, Вільшана,
Козельне, Іваниця і Маршали, —
Усі готувались до свята старанно,
До зустрічі біля красуні Сули.

Хоружівка рідна з Шевченка портретом
В барвистім з'явилася тут рушнику.
Дівчата змагаються піснею-летом,
Що вперше отут на своєму віку.

І зовсім було всім присутнім не дивно,
Що радість, як рідних усіх обійма,
Що свято Купала, як свято родинне —
В цій багатолюдді чужинців нема.

Все починалося лагідним хором.
Вітання звучали і жарти, і сміх,
І віра вчувалась: —
“Гуртом все ми збором,
Що одинак побороти б не зміг”!

Про чагування як не згадати,
Бенкетів столичних воно ж бо не гірш!
Це ж готувала не одна мати!
Я споживав там козацький куліш.

Були й пиріжки та пундики всякі,
Наливка, і все, що кому до смаку.
Хоч бризнув і дощик,
Послалася мряка —
Ніхто не гнівився на погоду таку.

— То — на врожай!
Та вже й сяє проміння.
І райдуги барви відбилися в Сулі.
На святі Купала — всі покоління,
Вклонились Купайлу — старі і малі.

На столиках довгих — усе апетитне,
І печиво біле, й хлібчики житні, —
Все посвятив молодий пан-отець,
Звичаїв давніх народних знавець.

...Зовсім близьенько Мазепина гірка,
Що давнє минуле нагадує нам.
Колись прилізали сюди й недовірки,
Що оскверняли світлий наш храм.
Десь тут знаходились грізні вали, —
Вітри, громовиці давно їх знесли...

...Дівчата з квітками й самі, мов квітки,
У танці їх жваво ведуть парубки.
І раптом почулось, ніби в цю мить:
Коні іржуть за Сулою.

Як в “Слові о полку...”
Кіннота летить
Й рокочуть громи наді мною...

ЦВІТ ЗЕМЛІ — У ВИШИВАНЦІ СЛОВА

Патріарху української поезії Олексі Яковичу Ющенку 2 серпня виповнюється 91 рік. Дай, Боже, кожному, стільки сил і задумів, як цьому невтомному дослідникові літературного процесу ХХ сторіччя, авторові майже п'ятдесяти поетичних збірок, книжок спогадів, літературно-краєзнавчих досліджень, упоряднику багатьох видань про життя і творчість видатних постатей літератури і мистецтва.

Який із талантів Олекси Яковича найбільший? На нашу думку, талант не втомлюватися жити, працювати, дякувати Богу за схід сонця, землі — за хліб і воду, а людям — за добре слово. І в свої поважні літа поет є невтомним дослідником і співцем рідного краю, активістом Сумського земляцтва, працює над новими книжками.

Ось і днями він завітав до редакції і приніс

Привиділось навіть, та й відійшло...
Вже й надвечір'я лягає крило...
Це свято з'явиться, знаю, і в сні
Й Шевченко
в хоружівським цім курені...

7. VII. 2007

РЕШЕТИЛІВСЬКІ ЧАРІВНИЦІ

Лине слава про Полтаву,
Променем ляга на шовк...
Але та неповна слава,
Що без наших пелюсток, —
Решетилівські по-праву
Веселять живий вінок!

Цвіт землі ми переносим,
Щоб співав на полотні.
Свіжим думам, чистим росам
Не відквітнуть довгі дні,
І не стихнуть стоголосим
Співанкам удалині.

То не квіти, а кохання,
Мрії незабутих літ.
То життєве серце вітання,
То дівочий наш привіт.
А на квіти — серця звіти —
Задивився цілий світ.

І дивуються повсюди,
Люба ненечко моя,
Бачать квіти добрі люди,
Чують співи солов'я.
Хто ж тебе коли забуде,
Решетилівко моя!

Отому цвіте й Полтава,
Радісна тому вона,
Що вінок барвистий слави
Збагатила сторона
Решетилівська, яскрава,
Квітка наша чарівна!

* * *

Квітку-мрію чарівниці
Вишивають отаку,
І кому ж то не присниться
Чарівниця у вінку —
Люба, Христя і Галина,
Ксеня, Івга, Василина,
Коваленко, Бондаренко,
Задорожня, Лісовенко...

Рушники та гобелени,
Сорочки та килими
Ксеня, Люба та Олена —
Позаквітчували ми!

Все, що квітне, виграє,
То і наше, і моє!
Квіти бачите живі?
Знайте: квіти ми і є!

На початку XVII ст., коли Києво-Печерським монастирем керував архимандрит Єлисей Плетенецький, копаючи нову могилу біля стіни Головного храму, знайшли домовину. На ній була прибіта срібна дощечка з гербом князів Ольшанських і з написом: “Юліанія, княжна Ольшанська, донька князя Григорія Ольшанського, преставилася дівою в літо від народження свого шістнадцяте”. Коли ж відкрили домовину, то побачили Юліанію як живу, але ніби сплячу, в дорогому одязі, з перськими на руках і дівоному віночку на голові. Але коли доторкнулися до тієї одежі, вона миттєво розсипалася. Святу діву одягли в нову одягу, а домовину перенесли в церкву, але без почестей, що належать святим.

Княжна Юліанія походила з давнього княжого роду Дубровицьких-Ольшанських. У князівському володінні було містечко Дубровиця, що на лівому березі річки Горинь. З кінця XII ст. воно відоме як центр Дубровицького удільного князівства. Це історична Волинь, тепер Дубровиця — райцентр Рівненської області.

Донька князя Юрія (Георгія) Ольшанського Юліанія жила в першій пол. XVI ст. Вона з великою повагою ставилася до священницького чину, дуже любила книжки та була надзвичайно скромна. Її виховали в душі християнської покірливості та благочестя. Батько, Юрій Семенович Ольшанський, — відомий захисник Волинських земель від нападів татар, уславився багатьма богоугодними справами. Його знали як жертводавця на Києво-Печерський монастир.

СВЯТА КНЯЖНА

Земний шлях його доньки Юліанії був коротким. Померла вона приблизно 1540 року. Юну небіжчицю поховали біля стіни правого Івано-Предтеченського приділу Головної Успенської церкви в Києво-Печерській лаврі.

На території монастиря ховали далеко не всіх, треба було мати перед ним великі заслуги. Звичайно, врахували благодійницькі справи батька, але й сама Юліанія була відома доброчинностями. Праведна діва була доброю, лагідною, тихою і милосердною. Жила повсякденною молитвою, і люди ще за життя вважали її святою.

Минуло кілька років після перепоховання і Юліанія в чудесному видінні з'явилася новому архимандрити

ту Києво-Печерському (майбутньому митрополиту Київському) Петрові Могилі. Вона дорікала владиці за недостатню увагу до її святих мощей та малу віру в її святість.

Після цього зробили нову раку, біля неї читали акафісти. На раці зробили напис: “По волі Творця неба і землі живе в усі віки Юліанія, помічниця і велика в Небі заступниця. Тут мощі — ліки від всіх страждань. Райські поселення собою прикрашаєш, Юліаніє, як квітка чуда”.

Архимандрит Петро, одягнувши святительські одяги та зібравши Освячений Собор, здійснив святокове богослужіння з подякою Господу, Пресвятій Богородиці та преподобним отцям Києво-Печер-

за пазухою знайшли перстень — як виявилось, з руки святої Юліанії. На той час до храму зайшов благочестивий княжич Варфоломій та упізнав покійника. То був соцініанин, протестант — з тих, що зневажали християнську віру в святі мощі. Святотатця й грішника наказали поховати за межами монастиря. Це було перше диво, коли всі — і ценці Печерські, і миряни — увірували в святість праведної Юліанії”.

Друге Боже знамення від святих мощей було 1667 року ігумену Михайлівського Золотоверхого монастиря в Києві Феодосію Софоновичу, який управляв цією обителью в 1665—1673 рр. Одного разу, після закінчення ранкового піс-

неспіву, він, вийшовши з храму, удостоївся чудесного видіння: перед ним з'явилися лики багатьох святих дів, а одна з них звернулася до ігумена з такими словами: “Я — Юліанія, мощі якої лежать у святій церкві Печерській. То чому ж ти обходиш мене і мощі мої? Заради цього Господь і дав тобі знамення, щоб ти зрозумів, що і я Господом Богом причислена до святих дів, що догодили Йому”. Справді, ігумен Феодосій досі не кланявся святим мощам. Він прийшов до Печерського монастиря на поклоніння святині, і вже більше ніколи про це не забував.

У ніч з 21 на 22 квітня 1718 р. від незагашеної свічки в келії намісника Києво-Печерського монастиря

сталася страшна і спустошлива пожежа. Вогонь знищив дерев'яні споруди, пошкодив муровані.

Святі мощі праведної Юліанії майже згоріли. Їхні останки перенесли до Ближніх (Антонієвих) печер. 1730 р., за поданням архимандрита Романа Копи та згідно з наказом імператриці Анни Іоанівни, замість них у Головну Печерську церкву перенесли мощі першого митрополита Київського Михайла. Частину святих мощей, за клопотанням архієпископа Волинського Модеста, 1889 р. передали до Спасо-Преображенського кафедрального собору в Житомир.

Повість про знайдення святих мощей праведної діви Юліанії надрукували окремою книжкою у друкарні Києво-Печерського монастиря 1705 року. З виправленням вона увійшла до Четий-Міней святителя Димитрія Ростовського під 6 липня. Згідно з указом святійшого Синоду РПЦ, з 1823 р. її друкують у Києво-Печерському патеріку.

Ангельська святість праведної Юліанії — це символ української жінки, благочестивої, терплячої і смиренної благодійниці.

На початку XXI ст. у тисячолітньому місті Дубровиця, що на Рівненщині, задзвонили дзвони і розпочалася служба у першому в Україні храмі на честь праведної діви Юліанії, княжни Ольшанської. А нещодавно там споруджено пам'ятник українській і білоруській святій. Її пам'ять вшановують 28 вересня (11 жовтня) у складі Собору преподобних Отців Києво-Печерських, у Ближніх печерах спочилих і 10 (23) жовтня у складі Собору Волинських святих, а також у Другу неділю Великого посту.

У XIV ст. від'їзд Києво-Печерських ченців до північних земель тривав. Чимало з них ставали єпископами і там продовжували архіпастирську діяльність. Були й такі, що шукали усамітнення, але з часом починали розбудову храмів, засновували чернечі обителі.

Преподобний Стефан Махрищський народився на початку XIV ст. у Києві. Тут минули його юнацькі роки, тут він здобув ази християнського виховання. Ще юнаком вирішив присвятити себе чернецтву. Прийняв постриг у Києво-Печерському монастирі. Після кількарічного вдосконалення своїх чернечих подвигів у цій Святій обителі, Стефан почав шукати шляхи до усамітнення для повного мовчання. Тодішні утиски православних в Україні змусили його податися на північ, спочатку до Москви. Там доброзичливо його прийняв і неодноразово з ним спілкувався Московський князь Іван, батько Дмитрія Донського. Від князя Стефан мав грамоту, яка дозволяла йому оселитися на землі Володимирській. Митрополит Київський і всієї Руси Феогност, який перебував тоді в Москві, благословив його на нове поселення.

Місце обрали в урочищі біля злиття річок Махрищі та Молокчі за 30 верст від Троїце-Сергієвої лаври, засновником якої був преподобний Сергій, ігумен Радонезький.

Передусім Стефан побудував собі невелику келію. Тут він заготовляв дрова, обробляв землю. Дуже цінував своє усамітнення і повне мовчання.

Чутки про прибулого з Києва подвижника швидко поширювалися. Спочатку люди приходили лише для душевних розмов, потім з'явилися й істинні ревнителі чернечого життя. Довго не наважувався Стефан порушувати свою самотність, та все-таки поступився проханням селян і дозволив їм оселитися. А коли зібралася невеличка громада,

СПОДВИЖНИК СЕРГІЯ РАДОНЕЗЬКОГО

виникла потреба в храмі для спільної молитви.

Побудували храм, братські келії та трапезну. Блаженний Стефан виїхав до Москви. Там уже був новий митрополит Олексій, від якого Стефан отримав благословення на освячення храму на честь Живоначальної Трійці. Митрополит надав Стефанові сан ієромонаха і призначив його ігуменом монастиря, а князь Московський Дмитрій Донський виділив монастирю великі угіддя. Так 1358 року започаткували Махрищську Свято-Троїцьку обитель.

Новостворену обитель відвідував преподобний Сергій Радонезький.

Якось селянин на ім'я Григорій вирішив постригтись в ценці, а свою землю і майно передати монастиреві. Прийнявши чернечий постриг, Григорій став улюбленим учнем ігумена Стефана. Таке рішення Григорія налякало інших селян. Брати Юрковські, землі яких були неподалік монастиря, ганьбили ігумена Стефана, погрожували вбити, якщо він не залишить монастир. Даремно намагався умо-

вити їх ігумен: “Бог простить вас, чада. Це ж не ви гніваєтеся, а бенетежить вас лукавий диявол”.

Преподобний Стефан змушений був залишити обитель на старому Іллі та йти зі своїм учнем Григорієм у далекі вологодські ліси. І там він не зміг заховати себе від боголюбивих людей. Зупинились вони за 60 верст від Вологди на річці Авнеж. Біля них зібралася чернеча братія і разом заснували Авнезький Свято-Троїцький монастир з двома храмами: на честь

Багато десятиріч махрищська братія гідно підтримувала основні благочестя, які запровадив перший ігумен — преподобний Стефан.

У 20-роках XVI ст. махрищський сторічний чернець Герман під час нічної молитви бачив вогонь, що горів біля гробу преподобного Стефана, освітлюючи всю обитель. Бачив це диво й ігумен монастиря Іона.

За розпорядженням ігумена Троїце-Сергієвого монастиря Ар-

редозували вибухівку, і замість цегли отримали щебінь, з якого спорудили злітну смугу навчального летовища в селі Слободка Кіржацького району. Кажуть, що з нього в свій останній політ вирушив перший космонавт Землі Юрій Гагарін.

Відродження монастиря почалося 1993 року з надбрамної церкви Петра і Павла — єдиної, що вціліла. Встановили пам'ятний дерев'яний хрест на честь 600-річчя з дня кончини преподобного Сергія Радонезького.

Удруге мощі преподобного Стефана знайшли 1997 року під час розкопок монастиря, який діє з 1995-го.

На території Свято-Троїцького Стефано-Махрищського монастиря поховано ігумена обителі Варлаама, який в XVI ст. багато трудився для прославлення преподобного Стефана і відбудував монастир після пожежі.

Стефано-Махрищська обитель відома чудодійною іконою преподобного Серафима Саровського, освяченою на його мощах на початку XX ст. У 90-х роках вона неодноразово мироточила. Під час одного з мироточень на скляній кришці кіота відбився силует преподобного Серафима. Його можна було бачити протягом багатьох місяців.

На завершення нашої оповіді акцентуємо увагу на взірці справжньої щирої дружби між представниками двох великих народів — російського й українського: Сергієм Радонезьким і Стефаном Махрищським. Під час зустрічей вони до землі вклонялися один одному і просили благословення і молитов один в одного.

Чи не істинний приклад для наслідування нинішньому і прийдешнім поколінням?

Матеріали підготував
Борис САМБОР,
секретар Свято-
Благовіщенського братства,
м. Київ

“Рідкісна країна, де поезія посідає пріоритетне місце, затребувана читачем”.

Метелик, вив'язаний зі срібної ниті — символ Македонії

Любов ГОЛОТА

Закінчення.
Початок у числі 29 за 2008 р.

IV

Із рук голови Співдружності письменників Македонії Раде Сіляна старійшина македонських поетів Србо Івановски і я отримали “Книжевно жезло” — різьблений народними майстрами дерев'яний сувенір, символ лауреатства, прикрашений суцвіттями липового квіту і листям, увінчаний крилатими Пегасами. “Літературна булава” — переклала Віра Чорний-Мешкова, а мені хочеться зберегти за цим чудовим витвором ім'я “Книжевне жезло”. Особливо після того, коли побачила його в руках Србо Івановски, про якого Єфтим Клетников, поет і літературознавець, в коронаційній промові сказав: “Він зробив величезний внесок у сучасну македонську літературу, високим ідеалам якої не зраджував. Він поет і поезія його служила тій справі, яку нині увінчали булавою. Характерна для Србо Івановски поезія інтимного звучання, він лірик-імажист, майстер тонкого поетичного пейзажу. Отримавши щедрий поетичний дар від народження, він викристалізував його і прим-

ножив глибокою духовністю, вмінням наситити слово чистотою природи, істинністю почуттів. У його поезіях є та екстатична радість, що приходить спонтанно, як божество”.

Голова журі Панде Манойлов, перекладачка з української Віра Чорний-Мешкова, інші виступаючі вітали лауреатів, а градоначальник м. Скоп'є Трифун Костовски проголосив мене почесною громадянкою столиці Македонії, вручивши символічний ключ від міста й табличку.

Не хотіла б, аби у вас, дорогі читачі, склалося враження, що я вихваляюся нагородою. Ні, мені лише прагнеться уповні передати той небувалий настрій, який панував на поетичному святі лип. Найкраща його частина — читання поезій, коли кожен із присутніх поетів читав найдорожчі свої рядки, залишаючи голосовий, сло-

коли в своїх глеках діви несуть студені ключі.

Річка вгамовує
кольори смеркання.
Поміж риб пробігає шепіт
і водяні лілі
стуляють пелюстки.

Є в тій грі
ознаки чудесної змови:
Зачаєний подих чи погляд?

Ти стоїш на березі
прив'язаний до очерету
золотою ниткою таємниці.

Таємниця і гра в День лип притаманні не лише поетичному слову, а й поетам. Чоловік з гітарою співає свою “Баладу про липу”, а потім дарує мені її, автограф, написаний на папері з відбитками зеленого листа, — я навіть не встигаю записати його

«КНИЖЕВНО ЖЕЗЛО»

весний автограф у гарячих древніх небесах рідної Македонії. У зацінку лип, у супроводі джерельного гомону невеличкого фонтану македонські поети назавжди запам'яталися мені природністю і безпосередністю, дитинною відкритістю й відвертістю — і в поезіях, і в манері спілкування. Це було не панібратством, а справжнім дружеством — співдружністю, спільнотою єдиних духом, побратаних таємницею слова.

Србо ІВАНОВСКИ

ТАЄМНИЦЯ

Мить, коли кров
дозріває в плоді,

ім'я, зате зі мною лишається балада:

Місяць довгих світлих днів
в кроні липи тихі схлипи
снів дитячих, юних снів...

Поет Борче Панов дарує мені свою збірку “Такт” з лаконічним автографом: “Од срця. Од Борче”, і це вже майже початок вірша — мого, звичайно. А ось вірш Борче:

Борче ПАНОВ

ГРА ТІНЕЙ

Зненацька
побачив
як тінь
гралася зі своїм котом
зненацька
і
місяць
побачив
як сонце
грається
з моїм тілом
у
цьому місті
у якому
ніхто
не може згадати
чому
називається
Містом рук
коли
ніхто
не бачив
споконвіків
рук
а
почалося з гри тіней
перед
старою лампою
у якій жив
привид

В
Нова македонська поезія поєднує традиції й модерність, має різноманітні напрямки і школи з тематичними та естетичними засадами, поєднує релігійність і світскість. Її лірична основа вкорінена в багатий фольклор — народні пісні та балади. Нинішня авторська поезія веде відлік від творчості Костянтина Міладінова, народного поета XIX сторіччя, відомого фольклориста, збирача народних пісень. Власне, і його твори — за тематикою і за стилістикою, близькою до баладної мелодійності, тяжко від-

Орден від України Онуфрію Чорному

“Книжевне жезло” і його лауреати, македонські поети

різнити від народних. Саме йому й належить започаткування тих традицій, які нині примножені як його послідовниками, так і новаторами в поезії. Кочо Рацин, Григор Прлічев, Блаже Конескі наповнили пошуки і відкриття Міладінова історичними мотивами, синтезували національні та особистісні ідей.

Значних творчих результатів у XX сторіччі досягли Славко Яневські, Блаже Конескі, Ацо Шопов, Матей Матевські, які звільнили віршовий канон від надміру дидактики, збагатили поетичний словник новими перлами, поєднали традиції й модернізм. Залишаючись вірними високій патріотиці, вони навчили поетів бути відкритими викликом сучасності. Гане Тодоровські, Петре М. Андрєвські, Радован Павловські належать до третьої генерації сучасних македонських поетів, яка розвинула македонську поетичну мову, дала нове дихання літера-

турним потугам у здобутті широкого читачького інтересу до нового поетичного письма. Блискучі метафори, пластичність, антиконформізм, справжня оригінальність дали можливість їхнім творчим доробкам не лише знайти широке коло читачів, але й увійти до пісенної скарбниці народу: багато пісень на їхні слова стали народними.

Македонія — та рідкісна країна, де поезія посідає пріоритетне місце, затребувана читачем. Поетичні книжки охоче купують в книгарнях і читають в бібліотеках. Можливо, саме тому рясно примножуються новими іменами поетичні антології, значне місце в літературному процесі посіли Світлана Христова Йоцик, Гордана Михайлова Бошняковська, Тодор Чаловські й ще добрих три десятки імен. Як сказав Раде Сілян, нинішня поезія особливо акцентована на метафоричності й новій версифікаційній структурі, помі-

Македонія — країна християнських пам'яток, унікальних храмів, фресок, розписів, ікон і різьблених вітарів

Розмова про майбутні книги. Автор — Любов Голота, перекладач — Віра Чорний-Мешкова і директор видавництва “Матиця” поет Раде Сіляна

З МАКЕДОНІЇ

чена на європейських та світових літературних зустрічах і заходах. Кілька слів про “Матицю” — видавництво і книгарню в історичному центрі Скоп’є. Тисячі книг — від дитячих видань до серйозних філософських та історичних розвідок, від пісенників із касетами до світової класики. І звичайно ж, все — македонською мовою. І хто скаже, що Македонія — маленька країна, що вона не має свого інформаційного та культурного простору?! Отак от, браття-українці, — учімося у Раде Сіляна, для якого “татковина” (батьківщина) не просто поетична фігура.

До слова, майже п’ятнадцять років тому НСПУ і Македонська спілка письменників підписали “Протокол про наміри”, де йдеться про спільний книгообмін, проведення заходів і таке інше. Македонія свого слова дотримує: у серпні до Скоп’є з Києва вирушить ціла група поетів на міжнародні Стругські вечори поезії. У планах “Матиці” — видання кількох українських книжок. Перекладач незмінний — Віра Чорний-Мешкова.

VI
Що може Віра? Українська донечка, народжена на Балканах. І тато, народжений у Прняворі. З України приїхала їхня бабуся, отже, Віра з третього покоління, що не зраджує мови, не відступається від свого коріння. Іноді по-дитячому вперто доводить, що Чорний не змінить на Чорна, бо це заради батька носить його прізвище у чоловічому роді, без відмінювання. Її батько, Онуфрій Пилипович Чорний, і справді вартий увічнення і пошани, бо є засновником Громади українців у республіці Македонія ім. Лесі Українки, першим його головою. Діти О. П. Чорного, Віра й Пилип, народилися з тим особливим геном українства, який примушує їх триматися ближче до України — серцем і справами.
Їхня мама — македонка з роду, розуміє своїх дітей і свого чоловіка, підтримує їх, як може. На жаль, часом такої підтримки бракує з України. Скажімо, переклала рік тому Віра Онуфріївна “Жовтого князя” Василя Барки македонською, звернулася по допомогу у виданні до Міністерства культури і туризму України. А їй відповіли, що гроші у 2008 році заплановано

витратити на інформаційно-культурологічні масові дійства за кордоном, присвячені сумній даті — 75-річчю Геноциду. Кілька тисяч у європейській валюті на видання перекладу першої книги про Голодомор пообіцяли в наступних роках, хоч “масового дійства” в Македонії не передбачається, і книжка В. Барки була б неабияким інформаційним проривом.

Плани Віри Чорний-Мешкової грандіозні: перекласти найпомітніші твори української класики, не забуваючи про сучасних поетів і

ською, але й всіма іншими мовами балканської групи. Із гордістю спостерігала його двогодинний прямий ефір на македонському телебаченні напередодні Дня української Конституції — це було достойно.

Віра Чорний-Мешкова за підтримки посольства робить дуже багато для популяризації України, її культури і літератури зокрема, хоче, аби в Македонії зросла ціла група молодих українців.

Отакий у мене перекладач і гід в Македонії. Не хочу писати “бу-

ла”. Є і такою зостанеться, бо почувуюсь зобов’язаною перед Дружеством, перед Скоп’є. У таких випадках я завжди даю собі обіцянку: відпрацюю! І роблю, що можу. Читаю цілу бібліотеку видань “Матиці”, подарованих Раде Сілянню і дещо вже перекладено. Сьогодні я дебютую як перекладач із македонської.

..Літак із Скоп’є і згадую ім’я поет, ще до сходу сонця. Ще не стихли нічні цикади і тягуча, тепла і тиха ніч лише почала набиратися прохолоди. В аеропорту Олександра Великого дивлюся на його мармурове обличчя і згадую македонську легенду про те, що, коли настане час, Македонський відкриє свою найбільшу таємницю. Передчуття мені підказують, що цей час не далекий.

Уже з-під крила літака оглядаюся на Скоп’є і згадую ім’я поета з гітарою, автора “Балади про липу” — Міле Йовановскі Поречанец. І Валю Ізову Велеву згадую. І Віолету Златеву Танчеву, і Косару Гочкову — це поети “Свята лип”, його лауреати. І мої посестри і побратими. До побажання, Скоп’є! Живи, Македоніє! Адже це твоя дочка, яку світ знає як Матір Терезу із Калькутти, говорила “Віддай, що маєш найкращого в собі”. Здається, саме за цим принципом і живуть духовні воїни — письменники Республіки Македонія: реалізують свою мету, чинять добро, чесно і щиро допомагають співвітчизникам зберігати й примножувати македонський ідентет, македонський культурно-історичний спадок, високий дух поступу. А як може бути інакше там, де все найкраще називається “татковина”? І яким є ти, тримаючи “Книжечне Жезло” в руках?

ДРУГИЙ КОНКУРС РАДІОП’ЄС

Національна радіокомпанія України розпочинає другий Всеукраїнський конкурс радіоп’єс під гаслом “Відродимо забутий жанр”. Запрошуємо всіх письменників — і досвідчених, і початківців — до участі в цьому унікальному радіозмаганні.

Мета конкурсу — розвивати і пропагувати на Українському радіо жанр оригінальної радіоп’єси, яка нині у художньому мовленні світового радіо посідає провідне місце як окремий вид радіомистецтва і має суттєві відмінності від мистецтва сценічного.

Інформаційні партнери — газети “Літературна Україна”, “Говорить і показує Україна”, “За українську Україну”, “Слово Просвіти”.

До участі в конкурсі допускаються різножанрові твори українською мовою, раніше не оприлюднені, обсягом майже 30 000 знаків.

Радіоп’єса має бути нескохою на твір для театральної сцени. Замість зорового сценічного образу тут повинен домінувати образ слуховий, домальований слухацькою увагою. Якщо, приміром, сценічний актор працює з відповідним посилом голосу, щоб бути почутим у глядацькій залі, то радіоактор може виконувати роль навіть пошепки. Тобто радіодрама — це драма з опущеною завісою у театрі, й тому п’єси, написані для радіо, як правило, не можна зіграти на сцені. Без урахування цієї радіоспецифіки надіслані роботи не розглядатимуть.

Передбачено присудження першого, другого і третього місць (переможці одержать авторську винагороду в розмірі 5 000, 3 000 та 2 000 гривень).

Заохочувальними преміями у вигляді диплома і подарунка відзначатимуть дев’ять радіоп’єс. Дипломантів конкурсу впродовж року буде оприлюднено в ефірі Першої і Третьої програм Українського радіо.

Під час роботи журі організатори конкурсу зберігають анонімність авторів.

Для участі в конкурсі слід вислати поштою з рекомендованим повідомленням радіоп’єсу, підписану псевдонімом. В окремому конверті, підписаному тим самим псевдонімом і вкладеному в теку з твором, треба надіслати справжнє ім’я та прізвище, домашню адресу, телефон та заяву про участь у конкурсі, а також коротку інформацію про автора.

Ухвалу про результати конкурсу приймає журі, склад якого стане відомим після оголошення початку конкурсу на пресконференції.

Тексти радіоп’єс не рецензують і не повертають авторам.

Радіоп’єси-переможці отримують право постановки і звучатимуть в ефірі Першої й Третьої програм Українського радіо.

Рукописи приймають до 1 вересня 2008 року.

Радіоп’єси для конкурсу надсилайте на адресу: Київ-1, Хрещатик, 26, Українське радіо. Другий Всеукраїнський конкурс радіоп’єс “Відродимо забутий жанр”. Тел. для довідок: 8-044-279-37-83, 8-044-239-68-04.

Конкурс відбувається за підтримки видавництва “Грані-Т”.

Раде СІЛЯН

ПОРАДА ВОЇНА

Пізнав свій час, свій біль
Пізнав кордони громів, жагу до слова
пізнав таємниче безглуздя,
невінчану молодість

Якщо знайдете мене за ґратами сну
у світлій зорі запалить вогонь
на горизонті розгледите білу картину
спогадів про час
передчуття сонця

Мав свій час, свій біль
мав кордони громів, пізнав слово
мав таємний ковчег в синьому оці

Якщо помітите мою постать на білій картині
ополудні вбийте її порожню тінь
хай море самотній погляд знайде
нехай оплаче
води і вічність

ПЕРЕДЧУТТЯ

Чую голос далекий
манливий
розтривожений

Чекаю
підхоплюючи мелодію
записану вічністю
Ніяк не здолати
роки й віки

Вогонь утрат розгорається
сльозу пускаєш

тугу в очах ростиш

у диявольське тіло
ангела принадуєш

ДРЕВО ЖИТТЯ

Вечорами відкриваю книгу радості
на пожовклих сторінках впізнаю імена
розмиті лики дитинства
чудернацькі долі
сховані в темних кутках
стривожені поглядом
сповнені тиші

Вечорами осінніми чистоти прагну
Уважно розглядаю малюнки
багато звирят приручено
у роки важкі
мандрувалось різними країнами світу
дочасу посивілі голови
тіні світла сховані в поглядах

Вечорами перечитую книгу радості
перечитую беззвучно і сором’язливо
на папері зчорнілому
занотоване тугою
мереживне павутиння стало обкладинкою
молодість спить місяцем заколихана

Вечорами гортаю книгу поглядом надії
Дерево життя вивертаю з корінням
болюче видахую з грудей
світ створений з ілюзій
і очам не йму віри
багато тіней щезає з книги радості
друзі на мумії перетворились

Переклала Любов ГОЛОТА

“Наша пам’ять — це запорука того, що ніколи не повторяться страхиття тоталітарного режиму”.

ГЕНОЦИД

Ольга СТАДНИЧЕНКО,
кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри
українознавства Запорізького
національного університету

Нарешті й Запоріжжя долучилося до осмислення й оприлюднення правди про те страшне лихоліття — Голодомор 1932—1933 років у нашому краї. Коли за ініціативою науковців Запорізького національного університету торік у листопаді відбулася наукова конференція “Трагедія Голодомору 1932—1933 років на Запоріжжі”, як наслідок — збірник “Голодомор 1932—1933 років: запорізький вимір” (Запоріжжя: Просвіта, 2008. — 320 с.). Саме він відкриває серію наукових праць і документальних публікацій — Запорізький обласний том Національної книги пам’яті.

“Пізнати правду...” — у вступній статті з такою назвою та ще й з дуже влучним у нинішній суспільно-політичній ситуації епіграфом з одкровень від святого Іоанна “...І пізнаєте правду, а правда вас вільним зробить!” — до читачів звертається знаний науковець, доктор історичних наук, голова редколегії збірника Федір Григорович Турченко. Презентуючи матеріали, він аналізує стан дослідження проблеми Голодомору на теренах Запорізької області, коментує вражаючі документи того часу, свідчення очевидців, наводить додаткові аргументи й факти для спростування низки розповсюджених серед частини населення області ідеологічних міфів щодо причин голоду, його характеру, поширення в Україні та інших регіонах СРСР, про кількість жертв у Запорізькій області, яка до 1939 року входила до складу Дніпропетровської, тому частина архівів не збереглася. Автор розставляє акценти, обеззброюючи творців сучасних ідеологічних агіток-фальшивок, сприяючи переосмисленню ставлення до цієї страшної трагедії в історії України, що останнім часом стала ніби лакмусовим папірцем у вразливому українському суспільстві.

Привертаючи увагу до матеріалів збірника, професор Федір Турченко зокрема зауважує, що до перестройки тему Голодомору 1932—1933 років в історичній науці, художній літературі й образотворчому мистецтві забороняли, хоч про цю загальнонаціональну трагедію зна-

ли мільйони свідків, але говорити остерігалися. Сама згадка про ці події чи спроба їх досліджувати могла коштувати людині волі, а якщо були “обтяжувальні” з точки зору тодішньої репресивної системи обставини, — то й життя. Лише наприкінці 80-х, коли тоталітарна система ослабла, люди почали згадувати про Голодомор 1932—1933 років, а історики — публікувати документи і спогади очевидців...” Першою на теренах Запоріжжя була книжка “Неоголошена війна. Спогади свідків, архівні документи та роздуми сучасника про Голодомор 1932—1933 років” наукового співробітника Мелітопольського міського краєзнавчого музею Валерія Тимофеева, в якій йшлося про Голодомор на Мелітопольщині. Наступна книжка — “Голодомор 1932—1933 років: запорізький вимір” — з’явилася лише через 15 років. Тепер, на думку Федора Турченка, до глибокого дослідження й осмислення трагедії Голодомору звернулося нове покоління науковців, озброєних сучасною методологією вивчення важливих для суспільства явищ.

На науковій конференції запорізькі історики продемонстрували широкий спектр інтересів, який віддзеркалюють матеріали.

ма Голодомору перебуває на перетині інтересів різних політичних партій, її використовують у боротьбі за вплив на електорат. А Ірина Жердева досліджує особливості відображення Голодомору 1932—1933 років у пресі різних православних конфесій в Україні.

Оскільки на конференції в центрі уваги була трагедія Голодомору в Запорізькому краї, то й у збірнику ця тема домінує. Історики, студенти, вчителі-краєзнавці, старшокласники — члени МАН розглядають причини Голодомору, пов’язані з антинародною політикою більшовиків, репресії проти селянства, проблеми, пов’язані з конфіскацією запасів зерна і продуктів під час хлібозаготівель, роль місцевої партійно-радянської номенклатури у впровадженні політики сталінського керівництва в ук-

Запорізької області, які вписали за невиконання планів хлібозаготівель на “чорні дошки”. Цей документ — важливий результат дослідницької роботи працівників Державного архіву Запорізької області. Цей список наводить на роздуми з приводу масштабів Голодомору. За різними підрахунками, Запорізька область, яка входила тоді до складу Дніпропетровської, була однією з найпостраждаліших на півдні України. Крім українців та росіян, тут мешкали німці, болгари, греки, гагаузи, але й вони, як свідчать очевидці, потрапили під косу Голодомору.

Розділ “Літературознавство” містить матеріали, присвячені художньому відображенню й осмисленню Голодомору 1932—1933 років як однієї з найбільших трагедій у багатовіковій історії українського народу. У вступній статті голова редколегії Федір Турченко нагадує, що саме письменники України в часи перебудови першими заговорили про потребу сказати правду про Голодомор. “Голодомор” — так називається і повість Євгена Гуцала, надрукована ще до проголошення незалежності 1990 року. Кандидат філологічних наук Н. В. Горбач зробив літературознавчий аналіз та присвятив статтю цьому твору.

Читач, без сумніву, зверне увагу на есей члена Національної спілки письменників України, кандидата філологічних наук Ігоря Купріянова. Автор — син репресованого 1937 року ректора Вінницького педінституту, який перші роки життя (до 1946 р.) провів у Ахмолінському таборі дружин зрадників батьківщини (російська аббревіатура АЛЖИР), куди запропорили його матір після арешту чоловіка. Він розповідає, як в оточенні реабілітованих інтелігентів у 1960-ті сприймали трагедію 1932—1933 років. Ігор Купріянов зробив короткий літературознавчий аналіз повісті російського письменника Василя Гроссмана “Всё течет”, у якій вперше в російській літературі в умовах хрущовської “відлиги” надзвичайно точно зображено і зроблено належну оцінку трагедії Голодомору на території України. Фрагмент повісті наведено у книзі.

Коли весь цивілізований світ здригався, читаючи твори письменників української діаспори про Голодомор в Україні 1932—1933 років, українському читачеві вони були недоступні. І лише після проголошення незалежності вони на решті прийшли і в Україну. Їхньому аналізу присвячено, зокрема, статті кандидатів філологічних наук Валентини Семиряк (про спогади Яра Славутича “Місцями Запорозькими”), Миколи Стасика (про роман Уласа Самчука “Марія”), Володимира Ткачука (про роман Василя Барки “Жовтий князь”), Оксани Проценко (про “Попіл імперій”) Юрія Клена та твори інших письменників Олеса Гончара, Михайла Стельмаха, Анатолія Дімарова, Івана Стаднюка та інших майстрів слова пише кандидат філологічних наук Тамара Хом’як.

Наша пам’ять — це запорука того, що український народ більше ніколи не стане жертвою геноциду, ніколи не повторяться страхиття тоталітарного режиму.

«ПІЗНАЙТЕ ФАКТИ, І ВОНИ ЗВІЛЬНЯТЬ ВАС ВІД ПУТ ЛЖІ...»

Кілька статей з розділу “Історія” присвячено загальноукраїнським проблемам, зокрема, заслуговують на увагу статті Віталія Космини та Інни Шугальової, в яких розкрито методологічні й історико-правові аспекти вивчення Голодомору. Без вивчення цих аспектів неможливо дійти до спільного знаменника в таких важливих для суспільної свідомості питаннях як співвідношення ключових понять: голод, Голодомор, геноцид. У читачів викликає інтерес і стаття професора Олександра Ігнатюші, у якій проаналізовано становлення церкви під час Голодомору 1932—1933 років.

Молодий дослідник В. Мороко робить спробу проаналізувати тепер часи перебудови, перші роки незалежності України, в які пробле-

раїнському селі, страшні епізоди Голодомору в окремих районах чи населених пунктах області.

У розділі “Джерела” вперше представлено унікальні документи — свідчення очевидців Голодомору, людей, які вижили, але втратили родичів чи знайомих. Роботу зі збирання спогадів почали здійснювати ще наприкінці 80—початку 90-х років. Валерій Тимофеев 1993 р. опублікував спогади 51 мешканця Мелітопольщини, які пам’ятали події, що відбувалися в селах у 1932—1933 роках. Систематичну роботу з людьми похилого віку розпочали в області лише нещодавно. Упродовж 2001—2008 років, реалізуючи експедиційні програми Наукового товариства ім. Я. Новицького, діяльності Запорізького відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського і Лабораторії генеалогічних та біографічних досліджень Запорізького національного університету, записали інтерв’ю з багатьма людьми, які пам’ятають Голодомор, і надрукували його у публікаціях, які підготували Сергій Білівенко, Володимир Мільчев і Юрій Іріюгу.

“Щоб не обірвалася нитка пам’яті” — з таким заголовком професор Віктор Чабаненко подає спогади батька Антона Чабаненка про ті лихоліття. Вони нікого не залишать байдужим і змусять задуматися над справжніми масштабами національної трагедії.

До нинішнього покоління громадян України звертається у спогадах “Щоб наші нащадки не забули і пам’ятали трагедію тридцятих років” наш земляк, член Національної спілки художників України Іван Василенко. Він пише: “Помирали ті, хто споконвіків, ще від скіфів-хліборобів, росли хліб і годували народ, досконало знали своє землеробське ремесло, безмежно любили землю. І тоді, у тридцять роки двадцятого сторіччя, обкладені непосильними податками, вони віддавали все до зернинки, самі помираючи з голоду.

Смерть цих жертв була страшною і жорстокою, адже людей не ховали за християнською традиці-

УШАНУВАЛИ БОРЦІВ

Борис ЧЕРНИШ,
голова Коростенського
братства ОУН-УПА

8 липня 1955 року відбувся останній бій вояків УПА з енкаведистами в селі Сушки Коростенського району на Житомирщині. Тут у нерівному бою полягли за українську національну свободу сотник Володимир Кудря (Роман) та Олексій Усач (Лис). На місці їхньої загибелі з ініціативи Коростенського братства вояків УПА та міськрайонного відділення Всеукраїнського об’єднання ветеранів встановили гранітний меморіальний знак. Щорічно у першу неділю липня сюди приїжджають патріоти України для вшанування пам’яті полеглих за волю і державну незалежність.

І цього року до Сушок прибули делегації з Житомира і Коростенщини. Меморіальний мітинг розпочався гімном України, який виконав хор Житомирського обласного відділення Всеукраїнського об’єднання ветеранів та всі присутні. Отець Леонід, настоятель коростенського храму Київського патріархату, відправив панахиду по убієнних за народну волю.

Потім із шанобливими поминаннями патріотичними промовами виступили почесний голова Житомирського обласного об’єднання ветеранів, автор книжки “Останні постріли повстанців” Володимир Плотницький, голова обласного відділення Всеукраїнського об’єднання ветеранів Арсеній Шевчук, голова Коростенського станичного братства вояків УПА Борис Черниш, місцевий сільський голова Федір Харченко.

Колишні вояки УПА Карпо Шостак і Євдокія Лихачова розповіли про свою участь у збройній боротьбі за українську незалежність та про роки перебування у тюрмах і таборах ГУЛАГу.

Усі промовці стурбовані, що більшість можновладців і досі сповідують малоросійську ментальність і дбають лише про власне збагачення, а не про долю українського народу.

● ДО 140-РІЧЧЯ “ПРОСВІТИ”

Михайло ЛІЦОВСЬКИЙ,
Йосип ПАРУБОЧИЙ,
заступники голови районного
об'єднання ВУТ “Просвіта”
ім. Тараса Шевченка,
м. Радехів Львівської обл.

Закінчення.
Початок у ч. 29 за 2008 р.

23 листопада 2003 року на урочистості з нагоди 80-річчя “Рідної школи” і 120-річчя з дня народження Я. Селезінки (одного із засновників школи) прибуло понад 40 випускників. В урочистостях взяли участь Володимир Панасюк, доктор технічних наук, дійсний член НАН України, директор фізико-механічного інституту ім. І. В. Карпенка; Петро Сікорський, доктор педагогічних наук, професор; Богдана Біляк, заступник начальника головного управління освіти і науки Львівської області; Петро Кононенко, доктор філологічних наук, професор, академік АН вищої школи, директор Інституту українознавства МОН України та інші. Учасники заходу взяли участь у презентації навчальних посібників із народознавства у Вузівському природничо-економічному ліцеї.

Чинне керівництво “Просвіти” Радехівщини під тиском адміністративних органів послабило організаційно-масову роботу серед своїх членів: не скликали засідань ради, пленумів, навчальних активів. Тому ініціативна група товариства 24. 10. 2004 року скликала конференцію, на якій переобрали керівництво районного об'єднання ВУТ “Просвіта”. Головою обрали директора Радехівської районної школи мистецтв, відмінника освіти України Юрія Сухаря, заступниками — заслуженого учителя України Михайла Ліцовського та заслуженого агронома України, лауреата Шевченківської премії Йосипа Парубочого.

Діяльність об'єднання насамперед спрямували на організаційне зміцнення осередків та залучення членів товариства до активної масово-роз'яснювальної та політично-виховної роботи серед населення.

Нині у нашому об'єднанні 24 осередки, 367 членів. Для вивчення діяльності “Просвіти” оголосили конкурс “Історія “Просвіти” мого села (міста)”. Найкращі осередки за участь у конкурсі нагородили річною передплатою на газети “Слово Просвіти” та “Літературна Україна”. Зібрані матеріали постійно використовують у місцевій пресі та для написання історії міст і сіл.

Велику роль в активізації роботи об'єднання відіграло створення 2005 року при школі мистецтв хору вчителів “Просвіта” (керівник Вікторія Шавалюк) та інструментального ансамблю (керівник Леонід Твердохліб). Ці художні колективи значною мірою активізували діяльність об'єднання, зокрема в заходах, присвячених діяльності УПА, відзначенні державних і релігійних свят, підготовці до виборів до Верховної Ради 2007 року. 26 листопа-

ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНОГО ЖИТТЯ

Радехівські просвітяни біля пам'ятника Тарасу Шевченку

да 2007-го в обласному фестивалі-конкурсі “Співоча освітянська родина” в трьох номінаціях вони перемогли серед хорових колективів, інструментальних ансамблів та солістів-вокалістів, створили відеофільм “Колядуємо разом”. Лише за 2007—2008 рр. художні колективи “Просвіти” дали понад сто концертів, прочитали 150 лекцій, відбулося безліч “круглих столів”, екскурсій.

2006 рік для нашого об'єднання став роком участі у підготовці та святкуванні 150-річчя з дня народження Івана Франка. Просвітяни ініціювали відновлення і перенесення пам'ятника Іванові Франку в селі Середпільцях, встановленого ще 1949 року. Урочисте відкриття відбулося 7 листопада 2006 року.

Разом із державними органами та громадськими організаціями об'єднання “Просвіти” виступило ініціатором та організатором святкування 100-річчя з дня народження генерала Романа Шухевича та встановлення йому пам'ятника (скульптор Олександр Борис) в с. Оглядів, де минуло його дитинство. Активну участь у цих заходах брали заступник голови районної ради Петро Музичка, члени правління товариства Юрій Сухар, Йосип Парубочий. Пам'ятник урочисто відкрили 10 серпня 2007 року.

Торік у лютому з нагоди 100-річчя з дня народження вшанували пам'ять активного члена “Просвіти” 30—40-х років ХХ ст. Василя Кудрика.

Відреставрований пам'ятник Івану Франку у с. Середпільці

вича. На засіданні ради об'єднання розробили і затвердили заходи осередків ВУТ “Просвіта”, партійних та громадських організацій району з підготовки до ювілею. Рада об'єднання запропонувала органам місцевої влади ухвалити постанову про затвердження організаційного комітету та кошторису на відновлення садиби і пам'ятника поетові.

Відзначаючи 140-річчя заснування товариства “Просвіта”, рада об'єднання планує провести конференції, “круглі столи”, виступити в пресі, на місцевому телебаченні й радіо, опублікувати нариси та статті. Особливу увагу приділимо роботі Радехівського історико-краєзнавчого музею, музею “Рідної школи”, ініціатором і організатором яких була “Просвіта”.

Під час підготовки до 140-річчя “Просвіти” найбільше переймаємося питаннями організаційно-масової роботи осередків та тісніших зв'язків із центральними та обласними органами “Просвіти”. Організаційної й методичної допомоги майже не отримуємо. Нема навчання просвітнянського активу, допомоги в організації “круглих столів”, лекцій, конференцій, виставок просвітнянської літератури.

Засоби масової інформації мало популяризують українську книжку, пресу, культуру і побут. Актуальні статті Дмитра Пав-

Відкриття пам'ятника Романові Шухевичу в с. Оглядів, 2007 р.

Невід'ємна складова діяльності об'єднання — участь в урочистостях із нагоди святкування Різдва, Великодня, Дня матері, Шевченківських днів.

Уже чотири роки щорічно 24 березня, вшановуючи пам'ять нашого земляка, композитора, народного артиста України Ігоря Білозіра, рада товариства проводить на могилі молебень-реквієм. До 50-річчя з дня народження свого однокласника і побратима голова товариства Юрій Сухар упорядкував та видав мистецьку збірку “Пам'яті друга”.

Відгукнувшись на ініціативу Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка щодо спорудження всенародним коштом Кобзареві церкви, наше районне об'єднання провело роз'яснювальну роботу серед населення та збило кошти.

Враховуючи занепад національного книгодрукування, заповнення українського ринку низькопробними російськомовними виданнями, рада об'єднання оголосила у першому півріччі 2008 року акції: “Книги — морська глибина”, “Подаруй бібліотеці книжку”. Запрошуємо мешканців району долучитися до збирання коштів для придбання української літератури для навчальних закладів Криму (українська гімназія м. Ялти) та поповнення дитячих бібліотек. Національно-патріотичні видання “Літературна Україна”, “Слово Просвіти”, “Культура і життя” виходять невеликими накладками, тож пропагуватимемо і розповсюджуватимемо ці видання.

2011 року Україна відзначатиме 200-річчя з дня народження Маркіяна Шашке-

личка, Романа Лубківського та інших визначних громадських діячів не стають предметом розширених дискусій. Перший Національний канал українського телебачення щедро надає ефір Дмитрові Гордону, який ще недавно заявляв, що він знищить українську естраду для пропаганди чужої, а не української культури і науки. На цьому каналі майже не звучить просвітнянське слово.

Свідомо гальмуючи процес українізації, певні сили намагаються зросійшити видавничу справу, ефірний простір. Не чуємо різкої критики з боку “Просвіти”, Національної спілки письменників, провідних учених, літераторів на адресу українофобів і асиміляторів. Потрібна широка програма просвітництва: історичного, національно-мовного, етнографічного.

Повернімося обличчям до релігійно-морального виховання, оскільки пияцтво, лихослів'я, крадіжки і зловживання стали нормою поведінки багатьох українців. “Просвіті” варто сприяти відновленню роботи товариства “Відродження”, пропагуючи здоровий спосіб життя.

Враховуючи жалюгідний стан монументальної спадщини Радехівщини, наше районне об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” бере на себе зобов'язання з догляду, поновлення, реставрації пам'яток культури і мистецтва та активізації роботи існуючих музеїв. Закладаємо всіх громадян до активної участі у збереженні та розвитку духовних скарбів краю.